BAJAI HONPOLGÁR

BH

24 OLDAL

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2016. április | *XXVII. évfolyam 4. (306.) szám* | *Ára: 330 Ft*

A Türr István Múzeum archívumából

Jeges árvíz Baján

60 éve történt

■ Alig fejeződött be az 1954-es felső-dunai árvíz okozta károk helyreállítása, amikor 1956 tavaszán újabb – nagyságrendjében az 1838-as esztendőben bekövetkezettel összemérhető – katasztrófa sújtotta a Duna völgyét. A hosszú és kemény tél nyomán meghízott jégtakarót (árhullámot) kiváltva, nyugatról érkező olvadás érte. A Győr alatti részen torlódva zajló jég folyamatosan gyarapodott, ugyanakkor Baja térségében még állt a jégtakaró. Az első, az árhullámot jelentősen felduzzasztó torlasz Dunaföldvártól délre képződött, amelyet a víz nyomása hirtelen megindított és zúdított a Gemenc északi részén kialakultra. A jég és víz minden elképzelést felülmúlóan pusztított: a Fajsz-Mohács közötti Duna szakaszon 58 helyen szakadt át a töltés, az elöntött terület nagysága 74 000 hektárt tett ki.

Baja tragikus eseménye 1956. március 11-én, 17 óra 45 perckor következett be. A víz áttört a Bajcsy-Zsilinszky úton, a horgászó fiús szobráról ismert téglaboltozatú Vörös-hídnál, amelynek nyomán a víz elöntötte Józsefvárost, valamint a város további fontos ipari-gazdasági létesítményeit-területeit. A másik kritikus pontnak számító Deák Ferenc-zsilipet a védekezők erőfeszítéseinek köszönhetően sikerült megmenteni, a jeges ár két nappal később 1037 centiméterrel tetőzött városunknál. Címlapképünkkel és a lapunk 8. oldalán közölt képekkel az akkori események emlékének megőrzéséhez szeretnénk hozzájárulni.

N. L.

E SZÁMUNK TARTALMÁBÓL

- *Mészáros Lázár emlékezete (Sarlós István, Dósai Anna és Szentiványi Gábor írásai)*
- *Feketén-fehéren (Egyed Tibor impressziói Harmath Ilona kiállításáról)*
- *„Kémek és diverzánsok” alulnézetből (1944-1988) (Gergely Ferenc tanulmányának 2. része)*
- *Galéria: az 1956-os dunai jeges árvíz*
- *„Ha valaki verssel találkozik, a lelke már nincs elveszve” (Sándor Boglárka interjúja Kolti Helga színművésszel)*
- *In memoriam Láng József (Kelevéz Ágnes nekrológja)*
- *Konferencia Solymos Ede emlékére (a Türr István Múzeum tájékoztatója)*
- *Indián ösvényeken (Bernschütz Sándor visszaemlékezése)*
- *„Agyfertőzés” vagy az irodalom teremtő ereje? (Mayer János színikritikája)*
- *Egy bajai kettős futballmérkőzés krónikája (Péter Árpád visszaemlékezése)*
- *Kincs a bajai földben: a földikutya (Masa György összefoglalója)*
- *Emesz Margit: Sorsok és emberek (novella)*
- *Védendő védtelenek: a koronás keresztespók (Nebojszki László ismertetője)*

Mészáros Lázár, Baja város képviselője

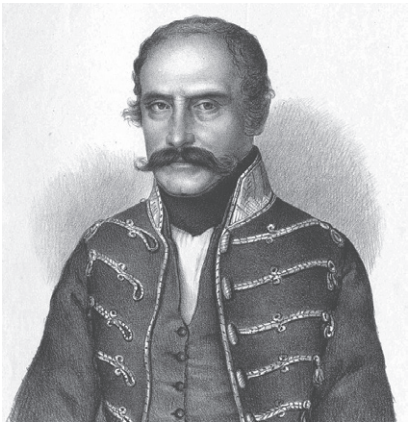

■ 1848. április 11-én *V. Ferdinánd* aláírta az „áprilisi törvényeket”, megteremtve ezzel egy liberális alapokon nyugvó modern politikai rendszer létrehozásának alapjait. A reformkori politikai mozgalom és a márciusi forradalom egyik legfontosabb vívmánya az V. törvénycikk volt, amelynek alapján az első szabad választásokat tartották 1848 júniusának második felében. A 377 tagú új, „népképviseleti” országgyűlésben Baja várost Mészáros Lázár hadügyminiszter képviselte. Képviselővé választását július 1-jén az alábbi levélben köszönte meg a városnak.

„A hadügyminiszter
Baja város közönségének
Budapesten, július 1én 1848.

Hazaszeretetben, műveltségben és iparban magas polczon álló egy mezővárosnak azon, reám nézve most nagy, de máskép csekély igénynél, ottszületésemnél fogva képviselőjévé közakarattal kineveztettem olly meglepő kitüntetés volt, mellyet kevés, vagy semmi szolgálatom tételével a hazának amint nem érdemeltem, úgy nem igényelhettem és nem is várhattam, és így valódilag meg sem köszönhettem.

Midőn tehát ezen nagy megtiszteltetésért, és ha lehet szorosabb hozzájoki kapcsolattartásért legszívesebb és legérzelmetesebb hálámat kimondanám; bocsássanak meg, hogy ha halmozott és a közhazát érdeklő dolgaim miatt, azt amit érzettem, csak most mutathatom be. Engedelmet kérek pedig kijelenthetnem, hogy amint hálával tartozom szíves és határtalan bizalmokért, úgy másrészről szinte kötelezettségemnek tartom mindazt eszközölni és előmozdítani, melly megbízóimnak maguknak és székhelyöknek javát és hasznát úgy tárgyazza, hogy közös anyánknak szeretett hazánknak java és haszna vele együtt gyarapodjon.

Minden igaz és jó tisztelőjét és előmozdítóját találja bennem, és akkor fogom legszerencsésebbnek érezni magamat, bár mindjárt önfeláldozásommal legyen is összekötve, ha közös hazánk és képviselt városomnak igaz és törvényes érdekikben működhetem.

Vegyék ezen, szívem mélyéből eredt, nyilatkozatomat olly kegyesen, amint barátságos hajlamukban ajánlottan vagyok.

Tisztelt uraim és polgártársaim
lekötelezett szolgájuk
Mészáros Lázár
h. ü. m. [hadügyminiszter]”

Közzéteszi:
Sarlós István

Mészáros Lázár, a kisdiák

■ A serdülőkorában elárvult gyermek Baján, a ferencesek által működtetett gimnáziumban (a III. Béla Gimnázium jogelődje) kezdte tanulmányait. 1879-től a ciszterciek lettek az iskola fenntartói, s az általuk kiállított évkönyvek jelentették kutatásom alapjait.

A *Mészáros Lázár* eredményeit is tartalmazó dokumentumok valószínűleg elvesztek az 1840-ben a várost, így a gimnázium épületét is elpusztító tűzvészben. A III. Béla Gimnáziumban látható, híres diákokra emlékeztető tabló szerint a miniszter 1805-ben érettségizett az iskolában, ez azonban könnyen cáfolható: Mészáros ekkor alig 9 éves volt, másrészt Magyarországon csak 1851 óta lehet érettségi vizsgát tenni.

Az időszak legrészletesebb leírását maga Mészáros adja. Emlékiratai szerint egy tanítója csalánnal büntette a diákokat, remélve, hogy a sebek gyógyulása alatt is emlékeznek majd a vétségükre. A „kis Lázi” nem törődött a testi fenyítéssel: „*Azt mondja ugyanis a krónika, hogy nem volt oly magas fal, melyet át nem másztam, sem árok, sem kerítés, melyen át ne törtem volna.*” Amikor ellopott öt krajcárt, hogy almát vehessen belőle, büntetésül 24 órára nehéz lánccal bilincselték le. Megígértették vele, hogy más tulajdonát többé nem bántja. Pénzkeresés céljából a sekrestyés felügyelete alatt harangozott is. A fizetség akár 12 krajcár is lehetett – később viszont rendszerint elkártyázta az összeget.

A csintalan kis Lázár népszerű volt társai körében, képességeiről így vélekedtek: „*Hogy lángészt nem tanúsított, az bizonyos, de még nagy értelmi tehetséget sem, de igenis jó emlékezetet. Rossz tanuló volt, de a kikérdezés napján mégis mindig tudta a leckéjét.*”

A rövid bajai időszak után egyik távoli rokonához, Szabadkára került, ahol tanítását és nevelését hasonló módszerekkel folytatták. A szünidőt még Baján töltötte, de a következő tanévet már Pesten, *Antal* bátyja felügyelete alatt kezdte meg.

A ciszter időszak évkönyveiben hangoztatják az iskolai ünnepek fontosságát, hiszen a hazafias és vallásos nevelésben ezeknek jelentős szerepe van. Szomorúan tapasztaltam, hogy Mészáros Lázár emlékének a jelesebb évfordulókon sem szenteltek figyelmet.

A *Tóth Kálmán Önképző Kör* volt a felelőse az éves iskolai ünnepek lebonyolításának. Az 1848-49-es megemlékezések középpontjában általában *Petőfi* és művei álltak. A téma diákpályázatok kiírásában is megjelent.

Az évkönyvek olykor beszédeket és tanulmányokat is közölnek, pl. *Szilágyi Jenő* írását (*A magyar hadügy fejlődésének vázlata a középiskolai történettanításban),* amelyben az önálló magyar hadsereg hiányával foglalkozik. 1796-tól sorra veszi a magyar hadtörténet fő eseményeit, így az 1848/49-es történéseket is. A honvédség teljesítményéről elismerően szól, de furcsa, hogy nem említi a hadseregszervezésből komoly részt vállaló Mészáros Lázárt.

A hadügyminiszter születésének 100. évfordulója (1896) szerencsétlen időpontra esett, alighanem a Millennium vonta el róla a figyelmet. A millenniumi megemlékezésen az intézet kegyura beszédében sorra vette a történelmünk fő eseményeit, a hadügyminiszter emlékének felidézése ekkor is elmaradt.

Születésének 125. évfordulójáról valószínűleg a szerb megszállás miatt nem lehetett megemlékezni. 1921-ben elmaradtak a nagyszabású ünnepségek.

Miért halványult el a hadügyminiszter emléke a ciszter időszakban? Rövid ideig volt az iskola diákja, Baját is rég elhagyta. Közeli rokonai sem éltek már a szülővárosában. Mészáros forradalom és szabadságharc alatti tevékenysége sokáig nem volt közismert, az önálló magyar hadügy szervezését a közemlékezet inkább *Kossuth* vagy *Görgei* nevéhez kapcsolta. Az elveszett iratok híján talán a ciszterek nem is tudták, hogy iskolájukba járt. Évkönyveik büszkén sorolják országos hírnévre szert tett tanulóikat – Mészáros Lázár neve azonban ezek között sem szerepel. (*Az írás 2016. március 17-én rendezett emlékkonferencián elhangzott tanulói kiselőadás szerkesztett változata – a szerk.*)

Dósai Anna

Mészáros Lázár emlékezete Titley-ben

■ *Mészáros Lázár* altábornagy, az első magyar honvédelmi miniszter, a város szülötte hamvainak hazahozataláról 2016. március 17-én emlékeztünk meg Baján. Földi maradványait 1991. március 15-én katonai tiszteletadással helyezték végső nyugalomra a Rókus temető kápolnájában.

Kevesen tudják azonban, hogy az angliai Titley falucskában lévő korábbi nyughelye továbbra is őrzi emlékét, eredeti sírhelye változatlan állapotban maradt fenn. Az angliai magyar szervezetek 1991 után is figyelmet fordítottak az emlékhely megtartására, illetve arra, hogy a síron mindig legyen egy csokor virág.

Magyarország londoni nagyköveteként magam is ellátogattam a helyszínre 2002 májusában. (E rövid beszámolót akkor készült fotóim illusztrálják.) Örömmel láttam, hogy a sírhely viszonylag jó állapotban maradt fenn, magyar és angol nyelvű szövege olvasható. Ugyancsak jó volt nyugtázni, hogy a falucska (és egyben a temető) kápolnájának falán Mészáros Lázár egy korabeli fényképe és az életútját részletesen ismertető angol nyelvű tabló is emlékeztet a bajai katonára, politikusra, illetve a sírkő függőleges táblájába vésve azt is megemlítik, hogy hamvait Baja városában helyezték örök nyugalomra.

A sírra és az emlékhelyre a temető melletti egyik régi, de brit szokások szerint az eredeti állapotában felújított házban élő, korábban a londoni pénzügyi szektorban dolgozó, majd nyugdíjasként Titley-be települt házaspár, *Eddie* és *Marie-Christine Winstone* „felügyel”. (Az egyik fotón ők láthatók.) Sokszor saját költségükre helyeznek el egy csokor virágot a síron. Látogatásomat örömmel fogadták, feleségemmel teázni hívtak házukba, és igen meghatódtak, amikor tevékenységükért egy kisebb herendi vázával mondtam köszönetet. Azóta is levelezem velük. Idén a 25. évfordulóra meghívást kaptak, amelynek egészségi állapotuk miatt nem tudtak eleget tenni. Bizonyára örömmel vették *Fercsák Róbert* polgármester úr ez alkalomból hozzájuk intézett köszönő levelét.

Miközben a sír és az emlékhely változatlanul megvan, az elmúlt 14 évben állaga romlott, így felújítása, karbantartása aktuálissá válik. Ehhez remélhetően a Honvédelmi Minisztérium illetékes részlegétől kapunk segítséget, de mi, bajaiak is tehetünk azért, hogy még sokáig fennmaradjon ez az összekötő kapocs Anglia és Baja városa között.

Titley-ben ma is emléktábla utal a hadügyminiszter első sírhelyére

Megjegyzés: Titley az angol-walesi határvonal angliai oldalán fekszik, Leominster városkától kb. 12 kilométerre nyugatra. Távolsága Londontól kb. 210 km. Az M40-es autópályán érdemes megközelíteni, elhaladva Oxford és Startford-upon-Avon mellett, majd Worcester érintésével tovább haladva nyugat felé. A környéken kellemes szállások és jó kirándulóhelyek is vannak, így javaslom, ha arra járnak, a bajaiak semmiképp se hagyják ki útitervükből.

Szentiványi Gábor
nagykövet

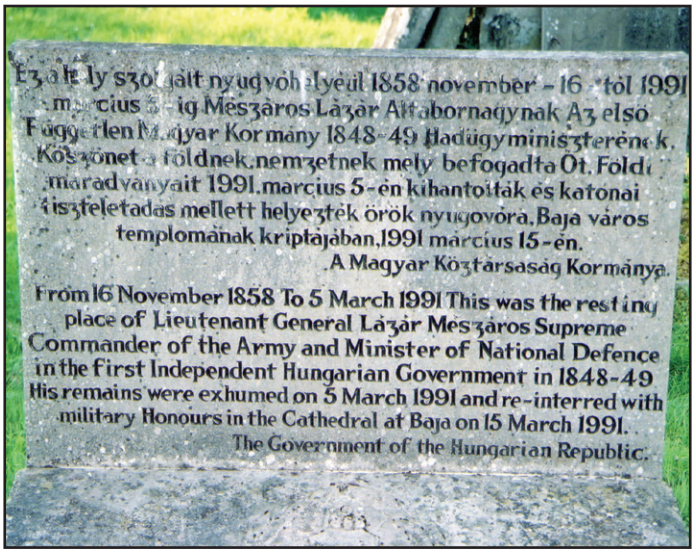

A szerző felvételei

Feketén-fehéren

Harmath Ica rajzkiállítása

■ Márciusban láthatta a bajai közönség HARMATH ILONA grafikusművész kiállítását az Eötvös József Általános Iskola Galériájában. A Kézdivásárhelyen született művésznő tanulmányai befejezése után férjével, Harmath István szobrászművésszel Magyarországra költözött, előbb Garán laktak, hat éve pedig Baján élnek. Az általános iskolában képzőművészeti tagozatos osztályba járt, ahol Vetró András szobrászművész, valamint grafikusművész felesége voltak az első mesterei. A középiskola után az óvónői hivatást választotta, de néhány év múltán jelentkezett a Nagyváradi Képzőművészeti Egyetemre, ahol a kolozsvári egyetem kiváló művésztanárai is oktattak. Rajz pedagógus diplomát szerezett. Férjével együtt a Jelky András Szakképző Iskola művészeti tagozatán tanít. Feketén-fehéren című kiállításáról EGYED TIBOR festőművész írását olvashatják. (J. A.)

A kiállítás címéből kiindulva *Harmath Ica* vállalja a fekete és a fehér nyilvánvaló egyértelműségét és tisztaságát. Oda kell figyelni a megfogalmazás üzenetére, mely szerint nem a hagyományos és törvényszerű *fekete a fehéren*-ről van szó, hanem arról a *feketén-fehéren*-ről, melynek értelme sokkal árnyaltabb és egyben tágabb is. Olyan hozzáállást határoz meg ezzel az alkotó, mely a feketével azonosulva fehéren érez, a fekete segítségével fogalmaz, és a fehérrel csendet tart. Csendet tart nekünk és magának is. Ez békés hozzáállás, természetes és életbarát folyamat. Szimbolikus értelemben feketén küzdve gyászol, és fehéren csendben élni akar. Ez az elképzelés, a feladat és a kihívás, mely a továbbiakban mozgatórugója cselekedeteinek, annak is, hogy rajzoljon. A rajz mint gyakorlat ugyanakkor a meditatív állapot eléréséhez is utat enged, mely a transzcendentális értékek birodalma felé vezet, és melynek tiszta vizű forrásából Harmath Ica merít.

Nagy fába vágta a fejszéjét, de tiszteletre méltóan a becsületes utat választotta, hiszen, mint tudjuk, a fekete-fehér műfaj a grafikában a legnehezebb. A rajz, mint plasztikai kifejezési eszköz ennél is nagyobb feladat. Az őszinteség vállalásának mérföldköve. A rajz a legközvetlenebb és kézenfekvőbb képzőművészeti megnyilvánulás, éppen ezért, mondhatni, a legközönségesebb is egyben, ezért nehéz és bátor feladat önálló műalkotás szintjére emelni. Harmath Ica ezt kísérelte meg munkáival.

Rajzain érezhető a belülről fakadó őszinte keresés, kutatás. A békés és természetes hozzáállásából adódóan az egymás-mellettiség különböző lehetőségeit taglalja. Önkéntelenül talán, de végig ezt rajzolja. A vonalak az elején nem látszanak annyira, nincs köztük távolság, úsznak valamiféle tónusmasszában, összemosódnak, egymásba fonódnak. Helyenként mély fekete határok és foltok hangsúlyosak. A fel- és alárendelődés szabályai alapján működnek, koexisztálnak. Úgy tűnik, ábrázolnak is valamit: tájat, dombot, erdőt, eget, felhőt, virágot. Mellékesek ugyan, de még ott vannak és láthatók. Ezek a lapok árulkodnak képi világának zsigeri eredeteiről. A kompozíció és az ehhez társított tartalmak szerint felfedezhető az erdélyi, többnyire a nagybányai iskola tájképkonstrukciója. De közel sem ennek követése válik hangsúlyossá ebben a tárlatban.

Idővel a kép és egyben az elme is kiélesedik. Megjelennek a tiszta vonalak a tiszta fehér alapon. A kép immár egy másik dimenzióba költözik, mely innentől kezdve elrugaszkodik az ismert létezőktől, és bátorkodik belépni az ismeretlenbe, és ott haladni tovább. Ezen a ponton fordul a kocka, és ezt a területet elérve az alkotó érezhetően rátalált valamire, amiről lekerül a lepel.

Talán közelebb került önmagához, és egyben a mindenséghez is. Elfogadást nyert. Nem tessékel udvariasan, egyszerűen csak nem húzza be a függönyt, és úgy dolgozik tovább. Láthatjuk a határozott és határozatlan formai rendeződéseket, a sokszor csapongó irányváltásokat vagy a monoton szakaszokat, melyek már saját maguk által létező autonóm jelenségek, amelyeknek már megvan a saját magukban hordozott jelentése. Saját mivoltukban értelmezendő keletkezés-következmények.

Visszarugaszkodva a létezők világa felé sejtszerűen építkezik, terjed, osztódik, találkozik vagy pusztán csak létezik, ott van. Időben és térben jelen. Olyan képek ezek, amelyek magukért és magukról üzennek. Beszélnek, árulkodnak létrehozójukról. Az agresszívebb, indulatosabb munkák eredménye a letisztult konzekvenciákban találja meg a helyét. A meditatív állapotok által az időtlenség, az örök és az örökkévalóság elérése a cél. A tájképtől, a megszokott és behatárolt mimetikus formától a kutatás és sokszor a csapongó keresés árán Harmath Ica eljut ahhoz, ami. Önmagához és egyben hozzánk is. Ahhoz a részhez, amely abban a pillanatban és helyben igaz. Rajzaival beenged minket, hogy élvezzük a szülés folyamatát, a születést és azt, hogy utána együtt lehessünk részesei az életnek.

A mindvégig megőrzött őszinte állapot miatt a rajzokban megvan a szükséges tartalmi erő, hogy szellemileg és érzelmileg közöljön, de ez még nem minden. A lényeg a fehéren kitartott csendben van, aminek a szerző mindvégig hangot próbált adni. Mindvégig a csendet hangoztatja. A paradoxon valóságában a lehetetlent célozza meg, és csoda árán eredményre is lel. Természetesen nincsenek csodák, de ha van hozzáértés és tudás, kitartás és kellő alázat, az eredmény nem marad el.

Harmath Ica mindvégig az érzelem formátlanságát próbálta formába önteni, a keletkezett formát az érzelem formátlanságának megfelelőjévé alakítani. Ennek a látszólag lehetetlen és megvalósíthatatlan feladatnak vetette alá szellemi és rajzi elképzelését, melynek a megvalósult eredményeit olvashatjuk ki rajzaiból.

Egyed Tibor

FELHÍVÁS

Kedves Olvasóink! Az Önök segítségével új sorozatot szeretnénk indítani lapunkban ARCOK, HELYEK, TÖRTÉNETEK – MESÉLŐ FÉNYKÉPEK címmel. Ha van a birtokukban olyan, lehetőleg 1980 előtt készült, bajai témájú vagy felismerhető bajai személyeket (is) ábrázoló fotó és egy hozzá tartozó történet (akár családi legenda is), kérjük, oszszák meg velünk! Ha segítenek, terveink szerint havonta közölnénk ilyen képeket és rövid, legfeljebb 3000 karakterből álló történeteket.

Beküldendő anyagaikat e-mail címünkre várjuk (bajaihonpolgar@gmail.com), de leadhatják azokat szerkesztőtársainknak is, akik a szóban elmondott történeteket szívesen lejegyzik. (Az értékes családi fotókat természetesen visszajuttatjuk tulajdonosaiknak.) Izgatottan várjuk a képeket és a sztorikat!

A Szerkesztőség

„Kémek és diverzánsok” – alulnézetből (1944-1988)

Tantörténetek a kommunista diktatúra idejéből 2. rész

■ ***Káder? Kém? Áldozat?***

A tizenkét holdon gazdálkodó lendvajakabfai T-ék 1932-ben örvendeztek kislányuk születésének. 1952 tavaszán beléptek a helyi Új Barázda nevet viselő III. típusú termelőszövetkezetbe. Magdolna lányuk általános iskolás korában – szinte magától értetődően – úttörőként jeleskedett. A gimnázium négy osztályát magánúton végezte, majd a Zalaegerszegi Leánygimnáziumban fejezte be. Az úttörőséget követte a DISZ, az MNDSZ, az MSZT és az MSZHSZ, végül, ha rövid ideig is, az MDP-tagság. Érettségi után 1949-től 1952 márciusáig otthon dolgozott. A helyi állami és pártszervek jóvoltából „kiemelték”, és hat hónapos népművelői iskolába küldték Budapestre. 1952 augusztusában, sikeres vizsgák után rövid ideig otthon, majd a Megyei Tanács Népművelési Osztályán dolgozott. Innen került egy kultúrotthon élére igazgatónak. Az őriszentpéteri határőrizeti őrs egyik tiszthelyettese lebzselt a szoknyája körül. Ez eddig köznapi történet. A félhomályos háttérben azonban egy nehezen magyarázható történés csordogált.

T. Magdolna ugyanis – a vádirat szerint – 1947-ben megismerkedett egy *T. Bálint* nevű árucsempésszel, aki Jugoszláviából hozott át illegálisan eladnivalót, és ebben T. Magdolna segítette őt. (Nyilván nem ingyen.) 1951. augusztus közepén kiderült, hogy T. Bálint a jól jövedelmező árucsempészésen kívül UDB-ügynökként is dolgozik. Megkérte az ifjú hölgyet, segítsen neki. Magdolna nem habozott, vállalta. Feladata adatgyűjtés volt a TszCs szervezésről, a tagság hangulatáról. Tapasztalatairól 1952 januárjában részletesen be is számolt. Állította, hogy a tagság jórészt kényszer hatására lép be a szövetkezetbe. A továbbiakban egy másik ügynöknek kellett jelentenie. Vele 1953 tavaszán lépett érintkezésbe. (Ez utóbbi Budapesten élt. Nem tudni miért, de ebben az ügyben egyik UDB-ügynököt sem fogták perbe, a szerelmes törzsőrmestert úgyszintén nem). Új feladata a határőrizettel volt kapcsolatban. Igyekezete – udvarlóját is megkörnyékezve – nem bizonyult termékenynek. Ezt követően a soron lévő választások eredményeiről, a leadott voksok megoszlásáról, a közelben folyó építkezések esetleges katonai-határvédelmi vonatkozásairól kellett jelentenie, amit levélben meg is tett. (Jelentésében épülő lakóházak alatti lőszerraktárakról beszélt.) Kísérletet tett mások beszervezésére is. UDB-„tartója” jóval nagyobb feladatok lehetőségét felcsillantva arra késztette, hogy szökjön át Jugoszláviába. Addigi szolgálataiért két részletben 800 forintot kapott.

1953. augusztus 29-én kísérelte meg a jugoszláv-magyar határ átlépését – sikertelenül. A HÖR-járőr őrizetbe vette. A vizsgálati anyag alapján az ügyészség T. Magdolnát „folytatólagosan elkövetett kémkedéssel” és egy rendbeli „tiltott határátlépés kísérletével” vádolta. Ezzel kapcsolatban T. Magdolna azt hangoztatta, hogy kémtevékenysége nem volt folyamatos, mindössze két ízben adott át megbízóinak adatokat, amelyek egyébként is közismertek voltak. A remélt pénzbeli ellenszolgáltatást a nehéz anyagi viszonyok között élő szülei megsegítésére szánta. Az 1954. február 3-án megtartott bírósági tárgyaláson ugyancsak ezt a motívumot emelte ki: nem érdemszerzésért, hanem anyagi haszon reményében követte el bűncselekményét.

A bíróság a kémkedést a vádtól eltérően minősítette, mert „nem látta megállapíthatónak a BHÖ 38.p. (1)bek. 3. tételében írt súlyos sérelmet, ill. veszélyeztetést…” A vádlott „*egyes adatokat közhivatali állás felhasználásával szerzett meg, de ezek az adatok nem érik el azt a fokot, amely ezt a minősítést indokolttá tenné, annak ellenére sem, hogy a vádlott kémkedési cselekményét a bíróság egyébként folytatólagosnak vette…*” Ezért „a legkisebb büntetést látta arányban állónak.” Ez pedig tíz év börtönbüntetés(!). T. Magdolna 1953. augusztus 29-től 1956. október 6-ig több börtönt járt meg. Eközben TBC-s lett, lakását ismeretlenek kifosztották. Az Elnöki Tanács 1957. február 13-án kelt elhatározásával büntetésének hátralévő részét elengedte, a joghátrányok alól is – az általános gyakorlattól eltérően – mentesítette. Az 1956. október 23. és november 4. közötti eseményektől betegsége miatt távol maradt. 1957 januárjában lett ismét munkaképes. Budapesten, a Szent László Kórházban helyezkedett el ápolónőként. Kártalanítására irányuló igényének jogi akadályai voltak, ezért ilyen irányú kérelmét 1958 júniusában nem újította meg.

Álmodozó „turulisták”

1975. augusztus 13-án kelt bírósági végzés tájékoztatta a Linz/ Donau-Melissenweg cím alatt élő *K. Mihály*t, hogy az 1954. január 25-én jogerőre emelkedett 7 éves börtönbüntetése elévült. Semmissé 1990. május 14-én nyilvánították. Ki volt K. Mihály és „bűnelkövető” társa, dr. *J. Károly*?

A szálak messzire nyúlnak. K. Mihály 1915-ben született Felsőgödön. A polgári iskola két osztályának elvégzése után négy évig járt sokszorosító ipari szakiskolába, és „betűszedő korrektor” lett. 1939-től tagja volt a Turul Bajtársi Egyesületnek. 1941 májusában könyvkiadó vállalatának munkatársaként Délvidékre kellett mennie, hogy a visszacsatolt területen, elsősorban a Muraközben a Turul kiadványait terjessze. A Muraszombaton székelő m. kir. honvéd parancsnokság megbízta, tegyen jelentést a magyarellenes megnyilvánulásokról, amit K. Mihály meg is tett. Emellett tördelőszerkesztőként segített a Muraszombat és Vidéke c. lap első számának előkészítésében. 1942-ben haditudósító század tagjaként a keleti fronton dolgozott, és ott – idézzük a vádirat fogalmazását – „szovjetellenes propagandát fejtett ki.” Szerkesztette a *Honvédeink üzennek* c. rádióműsort. Haditudósítói működését kitüntetésekkel ismerték el. Hogy 1945 és 1947 között mivel foglalkozott, nem tudjuk. 1948-tól a Szakszervezetek Országos Tanácsának (SZOT) kiadványait terjesztette a bányászok között. Még a pártba (MDP) is „befurakodott”, hogy ellenséges tevékenységét zavartalanabbul folytathassa.

Sipos Loránd grafikája

A másodrendű vádlott, dr. J. Károly 1885-ös születésű. Életútja Szatmárnémetiből indult, és igen mozgalmasan alakult. A Tanácsköztársaság felszámolására készülődő *Horthy Miklós* személyes ismerőse volt. Támogatása érdekében kapcsolatban állt *Guido Romanelli* olasz alezredessel, a Szövetséges Olasz Fegyverszüneti Misszió tagjával. 1920-ban tagja volt annak a MÁV-bizottságnak, amely a baloldali személyek eltávolításával foglalkozott. 1919 és 1944 között belépett minden olyan szervezetbe, amely a keresztény-nemzeti politikát, a „történelmi" Magyarország helyreállítását szorgalmazta, a Keresztény Szocialista Párttól a Magyar Egyesülés Pártján át a Júniusi Bajtársi Szövetségig. 1942-ben MÁV-főtanácsosként vonult nyugállományba. Érdemei elismeréseként Nemzetvédelmi Kereszttel tüntette ki a kormányzó. 1947-től ügynök, majd 1953 februárjától útőr. Történetük talán legfontosabb szereplője H. úr, aki állítólag bizalmas kapcsolatban állt nyugati országok, így az USA „képviselőivel", 1951-ben elhunyt.

Mivel hívták fel magukra a Hatóság figyelmét? A vádirat szerint K. Mihály rendszeresen összejött volt turulistákkal pl. a „Malasik-féle" és a Gyöngytyúk vendéglőben. (Az első a Népszínház utcában, a második a Kőfaragó utcában működött. Sokatmondó térképet lehetne készíteni arról, hogy 1944/45 és 1988/89 között mely szórakozóhelyek és magánlakások, sportegyesületek és turista szállások szolgáltak a különféle jellegű, célzatú ellenzéki csoportosulások találkozóhelyéül.) Ezeken a „rendszerellenes" találkozókon „népidemokrácia-ellenes" kijelentéseket tettek, és a népi demokratikus államrend ellen „uszítottak". A viccek, amelyeket meséltek, többnyire a Szovjetuniót gúnyolták, ellene „izgattak". 1949 elején az egyik megbeszélésen felvetették Mindszenty prímás „megszöktetésének kérdését". Azon töprengtek (nem is egy alkalommal), mikor és milyen módon lehetne ezt végrehajtani. Igyekeztek elérni egy repülős főhadnagy közreműködését. Az viszont ezt a tervet – hogy a bíborost kiszabadítása után repülővel vigyék nyugatra – „a legnagyobb hülyeségnek" tartotta. (Mindszenty József kiszabadítása több szervezkedés tervei között szerepelt. Erre – mint tudjuk – csak az 56-os nemzeti felkelés adott lehetőséget.)

Tervezgetéseik során szóba került egy esetleges harmadik világháború, s a jugoszláv kapcsolat felvételének szükségessége. Adatokat is gyűjtöttek: a munkásság hangulatáról, a légibázisokról, a Tankönyvkiadó teljesítőképességéről, a gyógyszeriparról stb. Ezek dr. J. közvetítésével jutottak el, nem tudni pontosan, hová. H. úr természetesen tájékoztatta a csoportosulást a nemzetközi élet magyar belpolitikát érintő eseményeiről is, így pl. 1948 decemberében a közeli rendszerváltozásról. Ez a képzeletbizsergető tudósítás, számos más korabeli „politikai csoportosuláshoz" hasonlóan, a leendő kormány összetételére irányította a volt turulisták figyelmét is, főként a leendő miniszterelnök személyének kiválasztására. Az *Eckhardt Tibor* vagy *Kelemen Kornél?* – vitát a Hatóság szakította félbe. Őrizetbe vételük, letartóztatásuk 1953. április 6-án történt.

Ügyészségi meghallgatásuk alkalmával minden gyanúsítást elhárítottak, vallomásaik tartalmát a velük szemben alkalmazott „lelki presszionak" tulajdonították. (A vádlottak még a bíróság előtt is csak ritkán és nagyon visszafogottan utaltak azokra a kihallgatási/vallatási módszerekre, amelyeket velük szemben a vizsgálók alkalmaztak. Esetükben a rendszeres, egész éjszakán át tartó kihallgatás jelentette a „lelki pressziót.") A Budapesti Megyei Bíróság 1953. szeptember 30-án és október 14-én tárgyalta a „turulisták" ügyét, tudomásul véve, hogy a tárgyalásra megidézett két tanú nem jelent meg, ill. „nem volt előállítható…" K. Mihály az „izgatást" elismerte, a kémkedést nem. K. Mihály főbüntetésként 7 év börtönt, dr. J. ugyancsak ennyit kapott. Mellékbüntetésük 10-10 év közügyektől való eltiltást, valamint teljes vagyonuk elkobzását jelentette. A bíróság súlyosbítóként értékelte a folytatólagosságot. Enyhítő körülményként értékelte viszont a felderítő beismerést, az elkövetés óta eltelt hosszabb időt, a továbbított adatok általánosságát, a másodrendű vádlott esetében pedig az „előrehaladott kort" és a „törődött testi állapotot."

A további bizonyításra vonatkozó védőügyvédi kérést elutasították, mivel a „tényállás tisztázott", csak az eljárás húzódna el – indokolatlanul. A Legfelsőbb Bíróság 1953. december 14-én tartotta a fellebbezési tárgyalást. Dr. J. cselekményének minősítését megváltoztatták. A vádlott cselekménye nem a demokratikus államrend megdöntésére irányult, hanem ilyen cselekmény elkövetésére való „felhívást és előkészületet" jelentett. Kelemen Kornél felkérése nem részvétel, a viccek pedig „csekélyebb súlyúak" voltak.

K. Mihály börtönbüntetését 1956. július 12-én félbeszakították. Végleges szabadulásra 1960. április 6-ra volt „előjegyezve." Ő ezt nem várta meg, 1957. január 11-én átlépte a magyar-osztrák határt. Dr. J. sorsának további alakulásáról a „poros akták" hallgatnak.

A C. K. 905-ös hányattatásai

A jugoszláv UDB ezt az azonosítószámot adta *B. János* bajsai lakosnak, aki 1930-ban született. A magyar anyanyelvű jugoszláv állampolgár szegényparaszti család sarja volt, hét elemi végzettséggel maga is földművelésből élt. Apja nagybirtokokon cselédként szolgált. A második világháború alatti, majd az azt követő évek hatalomváltásai családját és az ő tizenéves formálódó személyiségét is súlyosan érintették. A megrázó tragédiát, amely egyediségében is hűen mutatja be a baranyai „háromszög" sokszínű etnikumának egymást pusztító létharcát, B. János kétféle változatban adta elő magyarországi kihallgatói, bírái előtt. A Budapesti Büntetőtörvényszék előtt az állította, szüleit (apját, anyját) a szerb partizánok lőtték agyon 1944-ben. Perújrafelvételi kérelmében ennél részletesebben és talán a valósághoz jobban közelítő módon szólt a történtekről. Eszerint családja a magyarok bevonulását követően a faluból elmenekült (elüldözött?), egykor betelepített szerb család földjéből kapott 9 holdat. Amikor Bajsa ismét szerb uralom alá került, a hazatért egykori tulajdonossal nem sikerült egyezségre jutniuk. A vita eldurvult, és a szerb tulajdonos agyonverte B. János apját. Ezért menekült át Magyarországra 1947. január 2-án; nagyszülei és három testvére Jugoszláviában maradtak. Öt hónapig dolgozott Madarason egy földműves családnál, majd eluralkodott rajta a honvágy, és visszament Bajsára. A határ átlépésekor a jugoszláv határőrök elfogták, de tizenöt nap múltán elengedték. Ügynöki beszervezésére talán ez a törvényszegő lépés adhatott lehetőséget. Saját előadása szerint az apját agyonverő személy falujukban elöljáró lett, s ebben a minőségében íratta vele alá a kémszolgálatra vállalkozást bizonyító iratot. Talán büntetett előélete (verekedés miatt ült három hónapot) is nyomott valamit a latban.

Első kihallgatásakor – nyilvánvalóan félelmében – cselekményének okát igyekezett úgy beállítani, hogy együttérzést keltsen, rokonszenvet ébresszen, a várható büntetést fejéről elhárítsa. Ezért vallotta 1950. augusztus 16-i kihallgatása alkalmával – még Kiskunhalason – a következőket: „a jugótító banda ellen…diverziós cselekményeket hajtott végre, és kényszeríteni akarták a Titopártba való belépésre…" Más változatban súlyos bántalmazását is szóba hozta.

A Budapesti Államügyészség vádirata, amely 1950. augusztus 23-án keltezett, mindezt a következőkben összegezte: B. Jánost 1950. május 2-án a katonai szolgálatra bevonulók közül – (B. vallomásában azt állította, hogy a jobb megélhetés reményében jelentkezett önkéntesnek) – „mint a Tito-rendszer szempontjából igen megbízhatót" – három hónapos tanfolyamra vezényelték. Ezt az UDB tartotta. B. vallotta, hogy ott azt oktatták nekik, a Szovjetunió becsapta Jugoszláviát. Majd részletesen elmagyarázták nekik,

miként kell végrehajtani a Magyar Népköztársaság elleni kémkedést és gyújtogatásokat. Oktatták nekik azt is, hogy a magyarországi délszláv lakosság között miképpen kell propagandát kifejteni: a Tito-pártiakat támogassák, hogy szökjenek át Jugoszláviába, és erősítsék a Tito-rendszert. Ez a „fejtágító" 1950. július 30-án ért véget. Ezt követte az írásbeli nyilatkozat aláírása. Megkapta az azonosítóját (CK. 905-ös). Utasították, hogy szökjön át a határon, vállaljon földműves munkát, jelentéseit pedig személyesen vagy írásban juttassa el (pl. kőre kötve dobja át a határon egy előre megbeszélt helyen) hozzájuk. Ezért a szolgálatáért havonta 7 ezer dinárt kap, egyéb költségeit is fedezik. Nyomatékosan felhívták a figyelmét arra, hogy lebukása esetén a valóságot ne árulja el.

Ilyen előkészítés után B. János 1950. augusztus 7-én lépte át – illegálisan – a magyar határt. Két magyar asszonytól kérdezte meg, hol kell a Hatóságnál jelentkeznie. Azok Kunmadarasra irányították. A határőrök eközben vették őrizetbe. Az 1950. szeptember 29-én megtartott bírósági tárgyaláson, miként azt a vádiratban állította az ügyészség: B. János részletes vallomásával a „vád tárgyává tett tényállás" – ti. 1. rendbéli „folytatólagosan elkövetett kémkedés…", valamint 1 rendbéli tiltott határátlépés – „bizonyítható". Ezt a „meggyőző érvelést" a *dr. Jónás Béla* vezette tanács is elfogadta, és B. Jánost 7 év börtönbüntetésre ítélte, Magyarországról pedig „örökre kitiltotta." A „bizonyítási eljárással" teljes összhangban állt az ítélet indoklása is. A „*vádlott* – olvasható az 1950. szeptember 29-én hozott ítéletben – *a Tito-rendszer mindenre elszánt kémje*", akit vállalkozásában a Szovjetunió és a magyar népi demokrácia elleni, a Tito-fasiszták által belé oltott gyűlölet vezetett. „*Cselekményét súlyosbítja a Tito-rendszer veszélyessége, a vádlottban működő gyűlölet, és a tettét motiváló aljas anyagi érdek…*"

A Legfelsőbb Bíróság 1950. december 16-án tartotta az ügy fellebbezési tárgyalását. Az első fokon hozott ítéletet súlyosbította, ugyanis további mellékbüntetésként tíz évi hivatalvesztésre és politikai jogainak tíz évre történő felfüggesztésére is ítélte a CK. 905-öst. Indoklásában kiemelte a „huzamosabb ideig tartó, alapos" kémkiképzését, a mezőgazdaságot károsító gyújtogatását. Ezért – olvasható az indoklásban – „*veszélyessége olyan fokú, (hogy) külön értékelendő*". Magyarázatként még hozzáfűzték: „A Legfelsőbb Bíróság állandó gyakorlata értelmében ezeket a mellékbüntetéseket a külföldi honosokkal szemben is alkalmazni kell."

Hogy B. János további sorsa miként alakult, nem tudjuk. A „kémügyek" hátramaradt iratai, szemben a hazai „szervezkedésekével", összehasonlíthatatlanul soványak**.** Egyiket sem lehet észérvekkel magyarázni.

Az „íróság" ára!

Stílszerűen, Örkény István egyperceseihez hasonlóan adjuk elő ezt a tömör „tanmesét", főként azok számára, akikben irodalmi hajlam lappang. *V. Béla* négy polgári, majd érettségi után fél évig koptatta az egyetem (feltehetően az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara) padjait. Középiskolai tanulmányai után dolgozott a Magvető Kiadónál, a Friss Újságnál, majd a Magyar Rádiónál is. Tagja volt a DISZ-nek és a Papír-és Nyomdaipari Szakszervezetnek. Lebírhatatlan vágyat érzett egy realista regény írására**,** amelynek főhőse egy nyugatra vetődött kommunista, aki kint szerzett tapasztalatai alapján rájön tévedésére, bűnbánóan hazatér, és teljes odaadással vesz részt a népi demokrácia építésében. A realista regény megalkotása – vélte hősünk – nem nélkülözheti a helyszínen átélt élményeket, személyesen szerzett tapasztalatokat. S mivel ilyen céllal útlevelet még egy leendő realista írónak sem adtak ekkortájt, fogta magát, és 1951 júniusában *M. Károly* barátjával úgy döntött: illegálisan lépik át a nyugati határt, és buzgón gyűjti az élményeket. (Hogy M. átszökött-e vele, vagy sem, az nem derül ki az iratokból.) A döntést tett követte: 1951. június 27-én átlépte a nyugati határt.

Első élménye az volt, hogy az osztrák hatóságok közreműködésével az angol titkosszolgálat emberei fogták vallatóra. Ígéretet tettek arra, hogy elhelyezik a Szabad Európa Rádiónál, egy feltétellel: ha kémfeladatot vállal. V. Béla előlegként 400 schillinget kapott. Adatokat kellett gyűjtenie a Szombathelyen állomásozó katonai alakulatokról, a budapesti kitelepítésekről, a Magyar Rádió szervezeti felépítéséről, személyi állományáról, valamint a Mohács környéki építkezésekről. 1951 szeptemberének második felében Salzburgból levelet írt a Magyar Rádió két ismert munkatársának, amelyben tájékoztatást adott távozásának valós céljáról.

Még ebben a hónapban Szentgotthárdnál átlépte a határt, és hazatért. Az ÁVO Vas megyei Osztályán hallgatták ki először. Ennek alapján jelentette az Osztály: „*Gyanúsított vallomásából, magatartásából megállapítható, hogy egy ádáz ellenséggel állunk szembe… aki minden aljasságra képes…*" Fiatal, szép pályát futott be, mégis a „*végletességig karrierista…*" Képes lett volna a Szabad Európának nevezett „szennyrádió" szolgálatába állni.

1951. december 10-én a Budapesti Államügyészségen V. Béla védekezésének középpontjában a következő hangoztatása állt: „Író akartam lenni." Az ítélet – 7 év börtön – elleni fellebbezését a Legfelsőbb Bíróság 1952. április 7-én elutasította. 1954. október 9-én kelt perújrafelvételi kérelmében hivatkozott a már említett két levélre, a Zalaegerszegen tett vallomásának figyelmen kívül hagyására, önkéntes jelentkezésére a HÖR-nél. Utalt arra, hogy mindenféle igazolvány nélkül jött Magyarországra, tehát ezek nélkül nem kémkedhetett volna. Végül: a határ átlépésekor egy fillérje sem volt. Az ügyészség érvelését alaptalannak ítélte, és október 20-án kelt határozatával kérelmét elutasította. A hányatott sorsú írójelölt 1956. augusztus 2-án szabadult börtönéből – feltételesen. A magyar realista regényirodalom gazdagításának ez az útja járhatatlannak bizonyult.

Gergely Ferenc

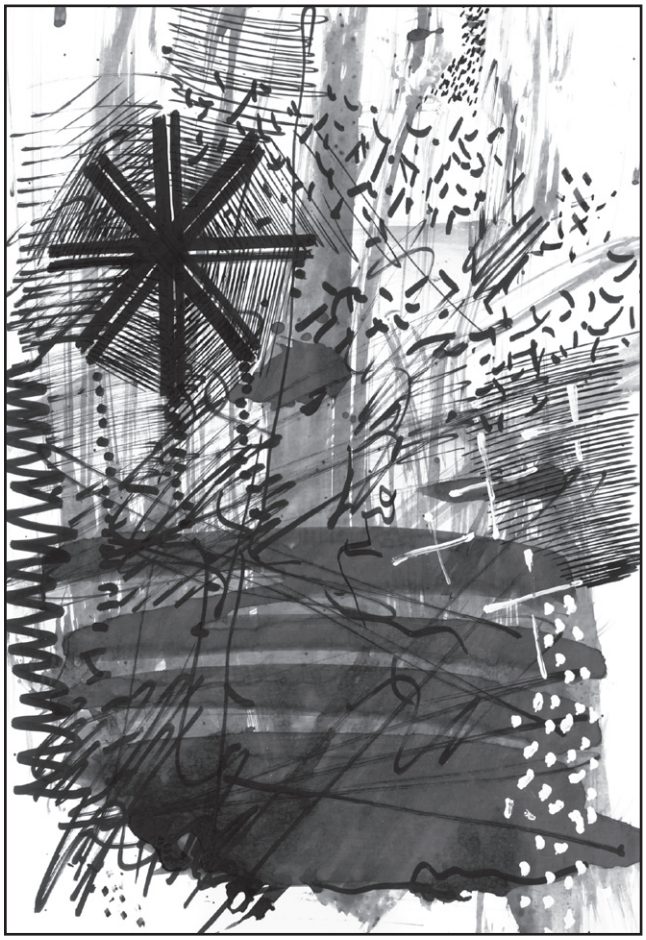

Sipos Loránd grafikája

A bajai jeges ár, 1956

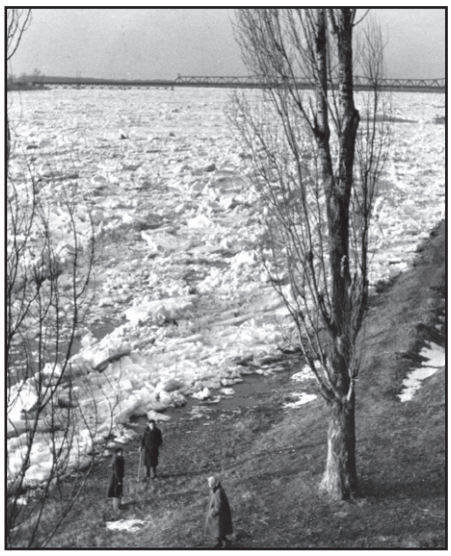

Képek a Türr István Múzeum gyűjteményéből

„Ha valaki verssel találkozik, a lelke már nincs elveszve”

Kolti Helgával a színjátszás örömeiről és csalódásairól, a versek jellemformáló erejéről

■ Egy csávolyi parasztházból, majd a bajai III. Béla Gimnáziumból indult KOLTI HELGA színművész gazdag pályafutása. A színművészeti egyetemről kikerülve sorra megtalálták a csodás szerepek, sikerek és változatos feladatok. Pályája sosem haladt egyetlen nyomvonalon: a színpadi játék mellett ma is tanít, versünnepet szervez, cigányzenekart menedzsel, énekel. Bajára – ahol a szülei élnek – mindig szívesen jön vissza, legutóbb épp egykori iskolája, a III. Béla Gimnázium hívta meg zsűrizni a városi szavalóversenyre, közben pedig időt szakított arra is, hogy meséljen a Bajai Honpolgár olvasóinak.

Kolti Helga

– A családban senki sem képviselt semmilyen művészi pályát vagy irányvonalat, én gyakorlatilag kakukktojásként érkeztem meg Csávolyra, abba a parasztházba, ahol több generáció élt együtt. Itt töltöttem életem egyik legszebb időszakát: a gyerekkoromat. Szeretetben, rengeteg inspirációval, a természet közelében nőttem fel. A szüleim, nagyszüleim meséket mondtak és olvastak nekem, majd amikor már tudtam olvasni, Petőfi Sándor összes verseit adták a kezembe. Mindig is pártolták és ösztönözték a törekvéseimet, mindig hittek bennem. Úgy tűnik, ezek a magvak jó talajba hullottak. Szerepelni, mások elé kiállni, a középpontban lenni is mindig szerettem.

– Mit tanultál meg ebben a hagyományos környezetben?

– Azt, hogy az ember a nehéz helyzetek megoldásában elsősorban magára számítson, ne mástól várja a segítséget. Megtanultam, hogy bármi is történjék velünk, legyen az jó vagy rossz, el kell fogadnunk, meg kell békélnünk vele. Ez manapság már igen ritka hozzáállás. A föld szeretetét is otthonról hozom, mai napig része az életemnek. Alapvetően fontos számomra, hogy legyen egy akármilyen picike kertem, hallhassam a madár dalát.

– Szüleid mivel foglalkoztak?

– Ők már feltörekvő polgári életet éltek. Sokat tanultak. Apukám főkönyvelőként indult, közgazdász lett, ezt főiskolai szinten tanította is, végül tsz-elnök lett. Édesanyám a bajai bizományi áruházban alkalmazottként kezdett, aztán a vezetője lett. A kereskedelem határozta meg az életét. Bőven örökölhettem tőlük üzleti érzéket és vezetői képességeket. A családom nőtagjaira amúgy is jellemző, hogy elég vehemensek voltak, több generációra visszamenőleg a házunk táján matriarchális viszonyok uralkodtak. Látszólag átadták ugyan a hatalmat a ház urának, de egyébként a nők határozták meg, mi hogyan legyen. Engem is ez jellemzett. Már egészen pici koromban is tisztában voltam határtalan lehetőségeimmel. Éreztem egyfajta eleve elrendelést: tudtam, hogy dolgom van, hogy engem a Jóisten elhívott egy feladatra, bár azt még nem tudtam, mi lesz ez a feladat. Sokszor már untam a gyermeki létet azzal együtt is, hogy szerettem a gyerekkoromat. Mégis gyakran éreztem egyfajta belső türelmetlenséget, hogy azzal foglalkozzam már végre, ami a dolgom.

– Mikor kezdtél el verseket mondani?

– Nagyon korán. A családom volt az első közönségem. Aztán persze jöttek az óvodai és iskolai ünnepségek, majd a szavalóversenyek. Édesanyámmal szinte minden hétvégét valamilyen versenyen töltöttünk. Rengeteg tapasztalatot és megerősítést szereztem ezeken a megmérettetéseken. Mindig is fontosnak tartottam, hogy kipróbálhassam magam, elég öntörvényű voltam ahhoz, hogy a saját tapasztalataim inspiráljanak a leginkább. Nem minden versenyen végeztem az élmezőnyben (bár természetesen sokszor történt ilyen), de engem sosem a nyerni akarás vezérelt, hanem az ott megszerezhető tapasztalat. Egy verset nem elmondani kell, hanem az adott lelkiállapotban közvetíteni. Erre visszagondolva az ember már pontosan tudja és látja, hol hibázott, és hol oldotta meg jól a feladatot.

– Kezdettől színi pályára készültél?

– Egyáltalán nem volt célom, hogy színész legyek. Eszembe se jutott volna, hiszen a színi pálya egyáltalán nem volt a látószögemben. Amikor pályaválasztásra gondoltam, csak olyan polgári sztereotípiákban gondolkodtam, amilyeneket magam körül láthattam, pl. orvos, tanár vagy ügyvéd. Színházban is gimnazistaként jártam először, a *Kőműves Kelemen* című musicalt néztük meg; *Hegedűs D. Géza* anyósa, *Hegedűs Józsefné* tanárnő (Csöpi néni) vitt el minket. Aztán kamaszkoromban ért egy baleset: szilveszterkor egy saját magam által rosszul kinyitott pezsgősüveg dugója eltalálta a szememet, és komoly sérülést szenvedtem. Megtörténhetett volna, hogy az egész további életemet ennek az élménynek az árnyékában élem le, de nem így történt. Iszonyú fájdalmaim voltak, amelyeket nem tudtak csillapítani. Éjszakánként a kórházi ágyon néztem a plafont, próbáltam feldolgozni, megérteni, hogy ez miért lehet, mit üzen nekem, mi a dolgom ezzel a helyzettel. Belülről tudtam, az nem lehet, hogy ezért születtem! Akkor döntöttem el, hogy színész leszek. Rögtön másnap be is hozattam a kórházba a Shakespeare- és Csehov-köteteket, és elkezdtem tudatosan készülni a színművészeti egyetemre. Elsőre fel is vettek, annak ellenére, hogy nem jártam senkihez előkészítőre, nem volt semmi protekcióm, nem is ismertem senkit. Itthon, Baján készültem fel. Jártam jazzballettezni, verseket tanultam, kórusban énekeltem. A III. Béla Gimnáziumban kitűnő tanáraim voltak. Diákszínjátszó körbe jártam, és játszottam is a *Buborékok* című darabban. Nagyon szerettem. A felvételim elég kalandosra sikerült. Már egy nappal előtte fölmentünk édesanyámmal Budapestre, de amikor odaértünk, kiderült, hogy otthon maradtak a kottáim. Akkor anyukám otthagyott az ismerősöknél, ő maga visszafordult, hazajött, és reggelre elhozta a kottákat.

– Akkor megvolt a kellő izgalom a felvételihez...

– Én jól tűröm a stresszt, pozitívan hat rám, összeszedett leszek tőle. A felvételin is ez történt. Nem volt semmi prekoncepcióm, úgy voltam vele: itt vagyok, ez a dolgom, minden rendben lesz. A családom, édesanyámat leszámítva, nem állt mellém. Féltettek, hogy elkallódom, mi lesz velem a nagyvárosban. Nem nagyon hittek az egészben, szerették volna, ha máshová is jelentkezem felsőoktatásba, de nem tettem.

Az egyetemen erős osztályba kerültem, az évfolyamtársaim mindegyike már valamilyen szakmai háttérrel érkezett: színházból, stúdióból, az akkori Nemzeti Színház tanodájából stb. Mindenkinek volt már valamilyen elképzelése, tudása a pályáról, nekem viszont fogalmam sem volt, milyen a rendszer, mibe kell beilleszkednem. Mivel ez annyira eltért az addig megszokott életemtől, állandóan falakba ütköztem. Nem ment könnyen az integrálódás, ez rengeteg feszültséghez, kudarcélményhez vezetett. Az első kb. két és fél évet kínszenvedésként éltem meg: mintha hosszú és nehéz vajúdás árán egy új lényt kellett volna megszülnöm magamból. Végül sikerült, de ebben nagy szerepet játszott későbbi mesterem, *Ruszt József*, akivel a harmadik évben találkoztam. Ő valami olyan újszerű kíváncsisággal tekintett rám, olyan bizalommal ajándékozott meg, amitől egyszer csak lehullottak rólam a rossz elvárások, kényszerek, feszültségek, és ki tudtam bontakozni. Hatalmas színészpedagógus volt (az utókor persze inkább a halála után értékelte igazán), aki olyan eszközöket adott a kezembe, amelyekért mai napig hálás vagyok. Nagyon szép ívű pályán indított el.

– Huszti Péter és Kerényi Imre osztályába jártál. Tőlük mit tanultál?

– Nagyon-nagyon sokat. Két teljesen különböző személyiségről beszélünk. Huszti tanár úr mindig is az érzelmei által meghatározott ember volt, aki az alkotó pozíciójából közelítette meg a dolgokat. Ezzel szemben Kerényi szikár, szigorú ember, nagyon komoly elvárásokkal. Sokáig haragudtam rá. Azt mondta ugyanis, hogy ha nem bizonyítok, akkor vége, felejtsem el ezt a pályát. Ezt pedig utáltam. Úgy éreztem, fenyegetéssel nem megy semmire, inkább segítsen, fogja meg a kezemet, mutassa meg, mit hogyan kell tennem. Persze akkor még nem tudtam, hogy a színészet furcsa folyamat, ott nem lehet egyenletekkel és képletekkel dolgozni, a tudáshoz sem jut el mindenki egyformán: át kell izzani a stációkon, kinek-kinek a saját tapasztalatán keresztül. Az eszközöket végül Ruszt Jóska adta a kezembe, ezek meghozták az önbizalmamat is, és a további évek a nagy megvilágosodások és felismerések jegyében teltek. Hozzám a nyitott, bizalommal teljes kíváncsiság volt a kulcs. Ezt kaptam Ruszt Józseftől, és ezt viszem tovább én is. Szerintem ez a legtöbb, amit adhatunk egy másik embernek, nem elvárunk, hanem igazi érdeklődéssel kérdezzük meg: ki vagy te? Ma már persze Kerényi tanár úrral is nagyon jó a kapcsolatunk, mert amikor az összefüggésrendszer megszületett bennem, akkor ő is a helyére került. Rá kellett jönnöm: bár gyerekkoromban mindig kivívtam magamnak a központi pozíciót, kellett egy kis visszalépés, hogy lássam, az életben nem mindig van így. Ezt is el kellett fogadni.

– Mikor változtattál nevet?

– Az egyetemre még Krascsenics Helgaként jelentkeztem, de második év végén, amikor túl voltunk a negyedik rostavizsgán, Kerényi tanár úr azt mondta: „*Na, Helga, magát most már semmi nem menti meg attól, hogy színész legyen, úgyhogy legyen kedves, válasszon egy normális nevet!*” Sokáig gondolkodtam, mi legyen. Abban biztos voltam, hogy nem akarok a K betűről lemondani. Egyik reggel beugrott, hogy Kolti. Fogalmam sem volt arról, hogy ilyen név nincs, Magyarországon ugyanis én vagyok az egyetlen Kolti. Nagyon tetszett ez a név, mivel benne van Koltó is, ami nekem egyébként is nagyon fontos Petőfi miatt. Bejelentettem Kerényi tanár úrnak a névválasztásomat, neki is tetszett, áldását adta rá.

– Egyetem után merre indult a pályád?

– Kezdetektől fogva eljátszhattam a magyar és a világirodalom legnagyobb hősnőit. Nincs bennem hiányérzet, bőkezűen bánt velem a sors. Mindig nagyon jó közegbe kerültem. Jó volt akkoriban színésznek lenni, csapatban dolgozni. Ruszt József vezetésével Szegeden a forradalmi időkben létrehoztuk a Független Színpadot. Ez tekinthető a mai magyarországi alternatív színház gyökerének. Nagyon jó volt forradalmárnak lenni, a semmiből megszülni ezeket az előadásokat. Sok pénzből is lehet rossz színházat csinálni, meg nulla forintból nagyon jót, mert nem kell hozzá más, csak az ember tehetsége, hite és ragyogása.

– Milyen volt akkor színésznőnek lenni?

– Teljesen más, mint most. Nagyon átalakult a szakma. Mi az a generáció vagyunk, akik még megérhették, mit jelent a társulati lét, a színházi műhely; mit jelent az, amikor egy színészben egy színház vezetése hosszú távon gondolkodik, amikor pontról pontra felépítik szerepein keresztül a karrierjét: hogy eljusson Júliától Médeiáig. Egy társulat biztonságot, kiszámíthatóságot is jelentett. Szakmai közeg volt. A színikritikáknak fontos szerepük volt, még beszédtémát szolgáltatott egy-egy előadás a köznapi ember számára is. Ma, eltekintve néhány üdítő kivételtől, azt látom, hogy a szakma elmozdult a szórakoztatóipar felé. Nyilván a fogadó közeg, a közönség is inspirálja ezt. Sokaktól hallom: az embernek épp elég baja van az életben, legalább ha színházba megy, hadd szórakozzék. Ez szerintem téves aspektus. A színház spirituális közeg, amely energiával tölti fel az embert, és ezt úgy is meg tudja tenni, ha egy adott problémáról beszél. A problémákról ugyanis beszélni kell ahhoz, hogy eljussunk a megoldásig. Nem szabad a szőnyeg alá söpörni, és úgy tenni, mintha jól éreznénk magunkat, mert attól a megoldatlanságok még ott maradnak a szőnyeg alatt. Sokkal nagyobb számban igényelném az életre elevenen reagáló színházi törekvéseket, amelyeknek ugyan jelenleg semmi nem kedvez: sem a közönség érdeklődése, sem a színházak megítélése, sem a művészek érvényesülési lehetőségei, viszont a színház eredeti feladatával állnak egységben. A fiatal kollégák többsége mókuskerékben él, rohan egyik helyről a másikra. Alig vannak igazi nagy beszélgetések bemutatók előtt vagy után, egy jó próba után. Hiányolom a mestereket, akik köré odagyűlhetnének a tanítványok. A megélhetés és érvényesülés hajszolása közben nem marad idő elmélyülni. Rengeteg alternatív társulat működik, de ezek többsége fillérekből gazdálkodik, nem tudja megfizetni az embereit, megszállottan foglalkoznak a színházzal, és megpróbálnak túlélni. A művészek pedig szétszakadnak, elkopnak ebben a folyamatban. Régen, ha valaki el-

Még diákszínjátszóként, a Buborékok c. darabban

játszott egy nagy szerepet, akkor egy ideig hagyták, hogy kisebb szerepekben pihenjen, töltődjön, s így készüljön a következő főszerepére. Ma pedig: ha valaki befutott, akkor éjjel-nappal játszik, mindent rábíznak, amíg ki nem fullad. Nem tud megújulni, új eszközöket találni, mert ledarálják. Elkeserítő az is, hogy ha valaki feltűnik egy tehetségkutatóban, akkor már a következő hónapban főszerepet kap egy színházban, miközben a komoly szaktudással és felkészültséggel rendelkező kollégák parkolópályán vesztegelnek. Ez nagyon disszonáns képet mutat arról, hogyan bánunk az értékeinkkel.

– Létezhet erre megoldás?

– Kell lennie, de jelenleg nem a megoldás igényét látom. Olyan összefüggésrendszer működik, amely nem érdekelt a jó megoldások kivitelezésében. Az „ezerfejű cézár”, a közönség ízlése a piaci kínálathoz igazodik, nincs igénye komolyabb alkotásokra, alakításokra, szakmai megnyilvánulásokra. Az értékes szakemberek ritkán kapják meg a megfelelő gondoskodást, biztonságot. Olyan dolgokra gondolok, mint például ha egy színésznő elmegy szülni, akkor két év múlva legyen meg a helye és a lehetősége visszatérni, hogy az ügyeletes sztárok mellett a kevésbé ismert, de nagy tehetségű, elkötelezett művészek is munkát kaphassanak. Amíg a szakma szereplői sem szolidárisak egymással, amíg hagyjuk devalválódni a saját értékrendszerünket az egyéni érdekek miatt, addig nem látom az áttörés lehetőségét.

– Öt évig igazgattad a Veszprémi Petőfi Színházat. Vezetőként mennyire tudtad megvalósítani az elképzeléseidet?

– Kevéssé. Rendkívül fiatalon lettem igazgató, iszonyú nagy hittel, a jobbítás szándékával vetettem bele magam egy csapattal ebbe a szituációba. Nagyon szép szakmai sikerek jöttek: kijutottunk az avignoni fesztiválra, a színház akkor először jutott el a POSZT-ra, komoly szakmai figyelem irányult ránk, nemzetközi szintű rendezők jöttek hozzánk, színészileg is erősödtünk. Egy idő után azonban észre kellett vennem, hogy a csapat nem tudott kitartani egymás mellett. A saját érdekek elkezdték felülírni itt is a dolgokat, ahol pedig rés keletkezik, ott megállíthatatlan a bomlás. A legnagyobb gond azonban abból adódott, hogy a politika keményen beavatkozott. A 2002-es kormányváltás utáni időszakban minden és mindenki, aki az előzőekben került pozícióba, függetlenül a teljesítményétől, azonnal nemkívánatossá vált. Azt gondolom, mindig rendkívül kártékony, ha a politika szakmai területekre is beférkőzik, rajta tartva a kezét a döntéseken, megakasztva a fejlődés természetes útját. Nagyon szép és méltó kísérlet volt a vezetés, és szerettem volna jobb eredménnyel zárni. Ez hiányérzetet jelentett sokáig, bár már túl vagyok rajta. De az még ma is fáj, hogy sokakban kellett csalódnom. Én alapvetően csapatjátékos vagyok, aminek épp az a lényege, hogy az ember annyira hisz a másikban, hogy az életét is rá meri bízni. Ha ezt a hozzáállást nem kapja vissza, sőt elárultatik, azt nem könnyű megérteni és elfogadni. Persze, aki vezető pozícióba kerül, annak a politikával, a hatalommal napi kapcsolatba kell kerülnie. Ez a hatalom tulajdonsága. Egy társadalom fejlettségét az mutatja, hogy mennyire tud szabadon is organikus egységben működni. Bár már közel három évtizede a rendszerváltozásnak, még mindig eleven beidegződéseket találunk a működés számos területén. Igaz, történelmileg még kevés idő telt el ahhoz, hogy a régi beidegződésektől minden szinten megszabaduljunk.

– Kik voltak a kedvenc partnereid, rendezőid?

– Ki sem emelnék senkit a sorból, mert nagyon-nagyon szerettem mindenkit. Sokakkal sikerült egy színpadon állnom. Egy-egy új társulat, csapat, helyzet mindig egyfajta vérátömlesztést jelentett, mert az ember akkor döbben rá, hogy esetleg már régóta sztereotípiákat használ, és ami az egyik partnernél beválik, az a másiknál egyáltalán nem, tehát ideje megújulni. *Bagó Bercitől Bubik Pistáig*, *Borbiczki Ferenctől Szervét Tiborig*, *Gálffi Lacig* sokakat említhetnék, a teljesség igénye nélkül. A rendezők közül mindenképpen Ruszt Jóska emelkedik ki, de *Valló Péterrel* is jó volt együtt dolgozni. *Koltai Robival* pedig játszottam és rendezett is.

– A filmezés mintha kevésbé talált volna meg.

– Ez főleg miattam alakult így. Nem éreztem magaménak a filmezést. Nehezen jöttem rá a technikára, hogyan lehet jónak lenni filmen, hiszen teljesen más eszköztára van, mint a színpadnak. Másrészt éppen abban az időszakban, amikor megtalálhatott volna a film, én még erősen küszködtem azzal a problémával, hogy észrevehető-e a szemem sérülése vagy sem, és ez egyfajta állandó feszültséget generált bennem. Ez volt az oka, hogy nem indult be a filmes karrierem annyira, mint lehetett volna, de nincs hiányérzetem: a színpadtól mindent megkaptam.

– A Versünnep milyen törekvésből született?

– Nagyon lényeges része az életemnek. Még Veszprémben indult 2005-ben. Akkoriban azt láttam, hogy a színészek egyre kevesebb lehetőséget kapnak versmondásra. Azelőtt még egy-egy ünnepségre művészeket hívtak szavalni, de ezek az alkalmak egyre ritkultak. A felnövekvő generáció már nem is képviselte olyan erőteljesen a versmondást, nem ismerte annak eszközrendszerét. Ezt akartam visszahozni a Versünneppel. A kezdeti siker után jött egy hanyatló időszak, amikor nem kaptunk támogatást, de három évvel ezelőtt az Emberi Erőforrások Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alap és a Nemzetstratégiai Kutatóintézet nagyvonalú segítségének köszönhetően újra tudtuk indítani ezt a nemzetközi eseménysort, gyönyörű élményekkel. Nagy büszkeségem, hogy tevékenységünket ki tudtuk terjeszteni a civil szférára is. A legfontosabb az utánpótlás nevelése és a tehetséggondozás, ez pedig még egy okkal több arra, hogy a fiatalok verseskötetet vegyenek a kezükbe. Ha pedig valaki találkozik a verssel, akkor az a lélek már nincs elveszve.

Iokaszté szerepében az Oidipusz királyban Gálffi Lászlóval. Veszprém, 2002.

– A bajai versmondó versenyen láttál ilyen nagy találkozásokat?

– Nagyon boldoggá tett, hogy városi szintű versenyt szervezett az alma materem. Örülök, hogy *Nagy Erika* magyartanár, akivel annak idején együtt jártunk szavalóversenyekre, évek óta szervez Versünnep versenyt. Második alkalommal vagyok itt zsűrizni, és ilyenkor rendkívüli irodalomórát is tartok. A vers, az irodalom, az önkifejezés egészséges módja az egyik leghatékonyabb prevenció. Az látszik, hogy nincsenek verssel foglalkozó tömegek, a tehetség azonban mindig megmutatja magát. Persze, vannak problémák, amelyekről beszélni kell, de ez részben a fiataloknak a versekhez való hozzáállása. Kevesen választják ki saját maguk a verset. Vagy megmondják nekik, mit válasszanak, vagy kilogikázzák, melyik lenne hatásos. Ez nem jó. Amíg egy fiatalnak nincs meg az az első elementáris találkozása azzal az energiával, tartalommal, amely a keletkezése óta benne rezeg egy versben, addig nem lesz hozzá köze. A verssel való találkozástól az elmondásig hosszú és bonyolult az út, amelynek során azonosulni kell a tartalommal. A végeredmény pedig az kell legyen, mintha ki-ki saját magáról beszélne a vers szavain keresztül. Ezt a fajta egyesülést nem tudja valaki véghezvinni olyan szöveggel, amelyhez nincs köze. Minden egyes szót, szünetet személyessé kell tenni, ott kell cikázniuk mögötte a gondolatoknak, élményeknek, érzéseknek. Ugyanakkor nem kevésbé fontos a formai rész sem: a verset verbálisan adjuk elő, ehhez pedig kell légzéstechnika, beszédtechnika, artikuláció és nem utolsósorban kiállás, vagyis nonverbális eszközrendszer. Nagy problémának látom, hogy mindenhonnan háttérbe szorult a verbalitás, ezért a mai fiatalok többsége korlátozottan él a kommunikációnak ezen formájával. Egy felkészítő tanár akkor tud sokat segíteni a diákjának, ha megtanítja arra a verbális és nonverbális összefüggésrendszerre, amely előkészíti a személyes megnyilvánulást.

– Hogyan került az életedbe a cigányzene?

– Az emberek többsége arról szeret beszélni, mi választja el őt egy másik embertől, helyzettől, kultúrától, viselkedéstől. Viszonylag keveset találkozom olyan emberrel, aki arról beszél, hogy mi köti őt össze másik emberrel, gondolattal, kultúrával. Amikor Veszprémben meggyilkolták *Marian Cozma* kézilabdázót, az egész város felbolydult, vádolta a cigányokat. Az akkori bíróság elnöke, *dr. Horváth György* összehívott egy konferenciát, hogy beszéljünk ennek a két kultúrának a közös történelméről, hogyan épült és változott az idők során. Ezen a konferencián találkoztam *Kalló Zoltán Henrik* prímással, akivel azonnal beszélgetni kezdtünk. Megfogalmaztuk: volt a mi kultúránknak egy olyan időszaka, amikor ez a két népcsoport nem tudott egymás nélkül létezni. Örömben, bánatban, minden jelentős eseményben együtt voltak, mindenki a maga helyén, és ez a két kultúra nagyon szép alkotásokat inspirált egymásból, egymásnak. Erre kellene emlékezni, erről kell beszélni, hogy ez a két kultúra nagyon jól megtalálta a maga kapcsolódási pontjait. Ettől a gondolattól már csak egy ugrás volta a nótázás ötlete: keressük meg azokat a dalokat, amelyeket ismerünk, hiszen nem is kell ehhez más, csak egy cigányzenekar és egy előadó. Abban egyetértettünk, hogy

A bajai szavalóverseny zsűrijében Balázsevits Tamás és Huszár Nóra társaságában

Page-né szerepében A windsori víg nőkben. Veszprém, 2005. (Partnere Kőrösi Csaba)

úgy akarjuk ezeket előadni, ahogyan *Jávor Pál* tudott mulatni, olyan igazán őszintén és hitelesen. Így született a *Jávor Pál Nemzeti Cigányzenekar*. Mivel mindig is szerettem énekelni, szívesen lépek fel velük.

– Emellett mi tölti ki az életed?

– A pedagógia. A *Csányi János* által létrehozott és vezetett Színház- és Filmművészeti Intézet igazgatóhelyettese vagyok. Ez egy színházi és filmes szakmákat oktató intézmény, jelenleg középszintű, de gimnáziumra épülő iskolarendszer, illetve felnőttképzés. Jövőre a Pécsi Tudományegyetemmel és a Corvinus Egyetemmel együttműködve már egyetemi szintű, másoddiplomás képzéseket indítunk. Beszédtechnikát és színészmesterséget tanítok, a jövőben azonban egyre nagyobb szerepet szánok majd a személyiségfejlesztésnek, készségfejlesztésnek és a tudás átadásának. Emellett játszom, rendezek és menedzselem az ügyeket.

– Mi tölt fel?

– Alapvetően spirituális útként élem meg az életemet, a feladataimat. Folyamatosan keresem azokat a hatásokat, energiákat, amelyek tovább tudnak vinni. Hiszem azt, hogy a legnagyobb energia mindenek fölött a szeretet, a szakszerű, gyakorló, szívós következetesség, amelynek mindannyiunk életét meg kellene határoznia. Az a fajta teljesség ez, amelybe nekem pont belefér a kiskert, a madárdal, az előadás, az irodalom: az univerzum.

Sándor Boglárka

In memoriam Láng József (1937-2016)

■ Életének 79. évében, 2016. február 29-én elhunyt LÁNG JÓZSEF irodalomtörténész, muzeológus, az Argumentum Kiadó igazgatója, a PIM Kézirattárának egykori vezetője. A katymári származású, városunkhoz is ezer szállal kötődő irodalomtörténész-könyvkiadó számos bajai és bácskai vonatkozású kiadványt jelentetett meg, lapunknak is önzetlen támogatója és hűséges olvasója volt. (Életpályáját lapunk 2001. áprilisi számában egy interjú keretében a Bajáról indultak c. sorozat részeként Bálint László mutatta be.) Emlékére egykori munkahelyén, a Petőfi Irodalmi Múzeumban elhangzott búcsúztató méltatás szavait idézzük. Nyugodjék békében! (M. J.)

Láng József 1937-2016

Hatalmas munkabírása volt. Elnyűhetetlennek látszott. Évtizedek alatt szinte semmit sem változott. És most mindnyájunknak, akik munkatársként ismertük és szerettük őt, tudomásul kell vennünk, hogy nincs többé. Le kell írnom a hihetetlen és felfoghatatlan mondatot: 2016. február 29-én elhunyt Láng József.

Baján született, 1937. augusztus 8-án. Egyetemi tanulmányait az ötvenes évek második felében, embert próbáló években végezte Budapesten. Most újra felidézem magamban azt az archív filmet, amely 1956. október 23-ának nevezetes napján készült, ahol ő az egyik határozott léptű fiatalember, aki az óriásivá növő tüntetésen kezében viszi az Eötvös Lóránd Tudományegyetem hatalmas tábláját. *Láng Katalin*, a felesége mesélt nekem először erről a felvételről, hozzáfűzve szeretetteljes, büszkeséget palástoló iróniával: már akkor is elöl ment, és persze a nehezét vitte.

Mindig a színvonalas és szakmailag megalapozott vállalkozások vonzották. Korán elkötelezte magát az Ady-filológia mellett, 1973-ban jelent meg sajtó alá rendezésében *Ady összes prózai művei*nek 10., 1982-ben 11. kötete, e kiadások jegyzetelése, alaposssága, pártatlansága ma is példaértékű. 1977-ben Ady Endre összes verseinek a kritikai kiadások igényével elkészített kötetét *Schweitzer Pállal* együtt rendezte sajtó alá. Többször voltam fültanúja sajátos hangulatú beszélgetéseiknek egy-egy vers kapcsán. Úgy élvezték a filológiai problémák kifejtését, ahogy csak az igazi ínyencek tudják taglalni egy különleges recept nagyszerűségét.

A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetében 1961 és 1963 között gyakornokként dolgozott. Később két évtizeden át a Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattárának munkatársaként, majd vezetőjeként *Botka Ferenc* mellett meghatározó személyisége lett annak a folyamatnak, amelynek során a múzeum a filológiai és bibliográfiai feldolgozás országos jelentőségű tudományos műhelyévé vált. Máig alapja a kézirattári munkának, hogy a múzeum gyűjtőkörének sajátosságait figyelembe véve, egyúttal más közgyűjtemények tapasztalataira is támaszkodva kidolgozta az irodalmi kéziratok rendezésének és katalogizálásának jól működő szabályzatát.

Nemcsak a gyűjteményi feldolgozás kialakításában volt hatékony, innovatív és rendszerben gondolkodó, hanem nagyszabású bibliográfiai és filológiai munkák felépítésében és megszervezésében is. A nyolcvanas években sorozatszerkesztőként több jelentős, műfajteremtő könyvsorozatot indított útjára. Az egyik a *Klasszikus magyar írók kéziratainak és levelezésének katalógusa*, amelyben nem egyetlen közgyűjteményben található kéziratos hagyaték leírását tűzte ki célul, hanem azt, amire addig nem volt hazai példa: hogy egy-egy író valamennyi kéziratának lelőhelyét és leírását egy kiadványban gyűjtsék össze, feltérképezve ezáltal a teljes írói életművet. *József Attila, Madách Imre* és *Babits Mihály* kézirat-katalógusai készültek el. Sokat köszönhetek szakmailag annak, hogy a Babits-kötet, majd a kritikai kiadás munkájába engem is bevont. Kéziratban elkészült Móricz kézirat-katalógusa is, amely betetőzése volt az irányításával zajlott óriási terjedelmű Móricz-hagyaték feldolgozásának. A másik, Magyarországon szintén műfajteremtőnek számító sorozata a *Fotótéka*, amelynek kötetei egy-egy író fellelhető összes fotóját, valamint annak pontos leírását, sőt a képek keletkezéstörténetét és fogadtatástörténetét is tartalmazták. Sorozatszerkesztésében József Attila, *Jókai Mór, Karinthy Frigyes*, Babits Mihály és *Juhász Gyula* fotói jelentek meg. 1982-ben átvette Botka Ferenctől a PIM Bibliográfiai Füzeteinek irányítását, valamint együtt indították el a századelő nagy napilapjait feldolgozó repertóriumok sorozatát.

Kiemelkedő vállalkozása volt olyan személyi bibliográfiák megjelentetése, melyek egy író nyomtatásban megjelent valamennyi művének adatát tartalmazzák. Felismerte, hogy ehhez szisztematikusan kell átnézni a különböző folyóiratokat, antológiákat, évkönyveket, almanachokat és napilapokat. Nagy összefüggésekben való gondolkozására jellemző, ahogy átlátta: a huszadik század első felében megjelent, óriási nyomtatott anyag kijegyzetelése csak akkor lehet gazdaságos, ha nem csupán egy vagy kettő, hanem kétszázötven (!) jelentős szerző szempontjából zajlik a nagy ívű feldolgozás. Az ilyen munkák szervezésekor volt igazán elemében. Pályázat útján pénzt szerzett, filoszok hadának biztosított így kereseti lehetőséget. Az eredmény ma is kutatható, az akkor füzetekbe lejegyzett temérdek anyag mára a Petőfi Irodalmi Múzeum mintegy 156 ezer tételt tartalmazó adatbázisába került. E széles körű alapozás eredménye lett, hogy a sorozatban *Radnóti Miklós, Németh László*, Babits Mihály és *Márai Sándor* személyi bibliográfiáinak gazdag és vaskos kötetei megbízható alapossággal elkészültek.

1985-ben *Klaniczay Tibor*, az Irodalomtudományi Intézet igazgatója megbízta, hogy vezesse a Babits verseinek kritikai kiadását. Szisztematikus gondolkodásának köszönhetően, az általa szerkesztett kézirat-katalógus és bibliográfia eredményeit felhasználva, a kéziratmásolatok és megjelent szövegek komoly infrastruktúráját építette ki. Érdeme az is, hogy elengedhetetlennek látta (s milyen igaza volt!), hogy a filológiai munka szerves részeként létre kell hozni egy életrajzi kronológiát is.

Jóska, ahogy mindenki hívta, sokkal több volt sorozatszerkesztőnél, hiszen – követve Osvát Ernő módszerét – jó szerkesztőként nem csupán a köteteket, hanem azok szerzőit is gondozta. Összegyűjtött, kialakított és a tudományos módszertanra felkészített egy olyan fiatal muzeológusi és filológusi gárdát, akik a kitűzött irdatlan feladatokat el is tudták végezni. Munkaidején túl hétvégéit, éjszakáit áldozta arra, hogy a megfogalmazás vagy az egységesítés munkájában segítsen nekünk, pályakezdőknek, és bátorított arra, hogy a filológia sok kitartást igénylő, nem látványos munkáját megszeressük. Ha bajban voltunk, mellettünk állt. Vele együtt dolgozva mindenkit magával ragadott pontosság iránti tisztelete és szenvedélyes elhivatottsága.

Történelmünk nagy fordulója után ő is váltott. Ötvenes éveinek közepén elhagyta a Petőfi Irodalmi Múzeum biztos utat kínáló terepét, és élete legnagyobb vállalkozásába kezdett: 1991-ben előbb néhány társsal összefogva, majd önállósulva megalapította az Argumentum Kiadót. Feleségével, Láng Katalinnal és fiával, *Láng András*sal közösen egy olyan jól működő, önálló nyomdával rendelkező rendszert hozott létre, mely az elmúlt 25 évben ontotta a tudományos könyvek hosszú sorát. A kiadó vezetőjeként is megmaradt elhivatott filológusnak, aki szinte zsigerileg élvezi azt, ha egy kiadvány magas szinten, nyomdailag akár a legbonyolultabb megoldásokkal is, de szolgálja a tudományt. Becsülte a szépet, a minőségi küllemet. 750 kiadvány, köztük lexikonok, bibliográfiák, kritikai kiadások, monográfiák és 8 tudományos folyóirat megjelentetése fűződik nevéhez.

Róla valóban elmondható, hogy a munkája volt az élete. Addig dolgozott megállás nélkül, ameddig bírta. Életének 79. évében váratlanul csapott le rá a halálos baj, amikor éppen szülőfalujába, Katymárra utazott egy temetésre. Fejében megpattant egy ér, két napig jórészt öntudatlanul, de mégis családja körében küzdött az életért. Élete utolsó, tevékeny napján oda tért vissza, ahonnan elindult.

Amióta meghallottam a gyászhírt, állandóan Babits gyönyörű, kései esszéje, *A jó halál* jár az eszemben, amelyben a költő egy novelláskötet két egymással feleselő mottóját idézi. Az idősebb Plinius szerint „Hirtelen halálnál nincs nagyobb szerencse”, míg a mindszentek litániájának könyörgése így hangzik: „Hirtelen és váratlan haláltól ments meg, Uram, minket!” A dilemmát Babits nem oldja fel, a kérdést nem válaszolja meg, de jól tudjuk, mennyire más sors jutott neki, és más Láng Józsefnek. Egy bizonyos, mi, akik itt maradtunk e hirtelen halál hírével, döbbenten állunk, és még alig fogjuk fel a veszteség nagyságát. Kedves Jóska, nyugodj békében!

Kelevéz Ágnes
irodalomtörténész
(Petőfi Irodalmi Múzeum)

Konferencia dr. Solymos Ede emlékére

■ ***Solymos Edével kisiskolás koromban találkoztam először, amikor végigvezetett bennünket a múzeum halászati kiállításán. Amikor élménybeszámolóm során nagyapám rákérdezett a vezető személyére, én csak annyit mondtam, hogy „valami Ede bácsi”. „A dunai?” – kérdezte nagyapám, kérdésében arra utalva, hogy ugye, az a szakember, aki mindent tud a dunai emberek életéről. (Igaz, én emiatt sokáig azt gondoltam, hogy Dunai Edének hívják, amely tévedésembe talán az azonos nevű újpesti labdarúgó is belezavart.) Solymos Ede nem véletlenül vált Baja köztiszteletben álló személyiségévé, utóbb díszpolgárává, így olvasóink joggal kérték számon rajtunk, hogy rövid megemlítésén túl miért nem emlékeztünk meg a néhai kiváló néprajztudós születésének kerek évfordulójáról. A választ az alábbiakban olvashatják: Ede bácsi emlékére konferencia készül, amelynek anyagából reményeink szerint a Bajai Honpolgár olvasói is ízelítőt kaphatnak. (M. J.)***

Solymos Ede (1926-2008), a magyar halászat nemzetközi hírű kutatója, Baja város és Bács-Kiskun megye helytörténetének, művelődésének kutatója, a Türr István Múzeum egykori igazgatója, Baja város díszpolgára, a város civil életének meghatározó személyisége és szervezője 2016-ban töltené be 90. életévét.

Ezen jeles évforduló alkalmából Baja város önkormányzata, a Magyar Néprajzi Társaság, a Pécsi Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszéke és a bajai Türr István Múzeum 2016. április 21-22-én emlékkonferenciát szervez a bajai városháza dísztermében. A tudományos tanácskozás központi témája a hazai álló- és folyóvizek halászatának, haszonvételének, vízgazdálkodásának kérdése. Az emlékkonferencián Solymos Ede életművéhez illeszkedő – elsősorban a halászat történeti és recens kérdéseit tárgyaló – előadások hangzanak majd el.

A konferencia keretében 2016. április 21-én 18 órakor a Türr István Múzeum emeleti kiállítótermében nyílik a *Halászati örökség a Duna-mentén* című időszaki kiállítás. A tárlat az egyes halászati üzemformák – nagyhalászat, kishalászat, orvhalászat – felől közelítve tekinti át a Baja környéki Duna szakasz halászatában a 20. század végétől napjainkig végbement változásokat, szem előtt tartva, hogy a hagyományos dunai halászat 2013 óta szerepel az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Egyezményének magyar nemzeti jegyzékén. A 2013-as halászati törvény és 2015-ös törvénymódosítása (2013. évi CII., 2015. évi XLVIII.) következtében 2016-tól megszűnt a nagyhálós, kereskedelmi célú halászat. A törvények kizárólag a kisszerszámos halászatot engedélyezik, azt is csak rekreációs céllal.

A konferenciát kerekasztal-beszélgetés zárja, amelynek témája az új halászati törvény és annak várható hatásai lesznek. A beszélgetésen halászattal, horgászattal, jogi néprajzzal foglalkozó néprajzkutatók, valamint halbiológus szakemberek vesznek részt.

Türr István Múzeum

Solymos Ede munkahelyén

Indián ösvényeken

■ Az ezredfordulón jelent meg egy könyv, amelynek fülszövegében a következőket olvashatjuk: „*Márton Imre, a Svédországban élő állatorvos erdőjárásait szülővárosának, Bajának a környékén kezdte, de ma már kevés vadászterület van Földünkön, ahol ne ült volna az esti tábortűz fényénél. Hallgatott oroszlánordítást Afrikában, jávorszarvasbőgést Alaszkában, szikaszarvasfüttyöt Skóciában, vízibivalyt Ausztráliában, de mivel anno megkóstolta a Duna vizét… ma is azt vallja, hogy a gemenci gímbika bőgésénél nincs fenségesebb és gyönyörűbb hang a világon. Igazi vadászember…*”

A könyvről *Bánáti Tibor* adott hírt a Délvidék hasábjain. Írásából megtudjuk, hogy a mű szerzője 1936-ban városunkban született, édesapja *Márton Imre* középiskolai tanár, édesanyja a Cserba- família tagja volt, hogy Baján érettségizett, majd 1956-ban elhagyta az országot. Valóban.

Márton Imre azonban sokunk személyes ifjúkori szép élményeinek megalapozója és részese is volt azáltal, hogy ő alapította, szervezte meg a bajai Mohikán indián törzset.

Az események a Ciszterci Rend bajai III. Béla Gimnáziumához kötődtek. Városunk e neves oktatási intézménye a nagy változások korát élte a háború utáni években. „*Intézetünk életében – főleg a jövő kihatásait tekintve – gyökeres változást hozott a VKM 37.000 /1945. sz. rendelete. A nemzeti műveltség egységes alapműveltségének biztosítására megalakult az általános iskolája. Az említett rendelet értelmében a mi gimnáziumunk I. osztálya helyébe is az új iskola V. osztálya lépett*” – olvashatjuk az iskola 1947-ben kiadott évkönyvében. Ebbe az általános iskolába – amely az oktatókat, az oktatott anyagot tekintve nem különbözött a gimnáziumtól – kerültünk diákként Márton Imrével 1946 őszén. Osztályunknak az általános iskolai tagozat igazgatója, *Sulyok Ignác* atya lett az osztályfőnöke, aki bölcs szigoráról, megértő szívéről volt nevezetes és tisztelt. Ő irányította a 157. számú Damjanich-cserkészcsapatot is, ahol „*a cserkészeszményhez való hűség szellemében buzgó elmélyedéssel folyt a kiképző munka a lefolyt évben is*” – írja az évkönyv szerzője. Itt „farkaskölyökként” estünk át – a felsőbb osztályos őrsvezetők oktatása nyomán – a különböző próbákon, s felölthettük a cserkészek egyenruháját.

A nyári szünidőben Mohácsi-szigeten táboroztunk, éltük és gyakoroltuk a cserkészéletet. Úgy emlékszem, hogy ennek a tábornak egyik vezetője a tragikus sorsú vitéz *Kosztolányi József* volt, akit összeesküvés vádjával 1953-ban kivégeztek. Ez lett a sorsa vitéz *Gramling László* és vitéz *Harcos László* mártíroknak is. Egykor mindhárman a gimnázium tanulói voltak. (Róluk, összeesküvésükről *Gergely Ferenc* írt lapunk 2015. évf. 5-6-7-8-9. számában *Párhuzamos tragédiák* címmel.)

Ebben az időben a felekezeti gimnáziumok már a hatalom egyre élesebb politikai támadásai közepette végezték munkájukat. Erről *Mindszenty József* hercegprímás ad képet *Emlékirataim* c. kötetében: „*Rajk váratlan fordulattal középiskolákban rendelt el házkutatásokat. A rendőrség bejelentés nélkül szállt ki, és tanítás közben, osztályról osztályra vizsgálta át a tanulók táskáját, füzeteit, vagy motozta zsebeiket. A razzia végén magukkal vittek 10-15 diákot, és egy-két napig fogva tartották őket. Fenyegetésekkel, veréssel, kínzással aláírattak velük kihallgatási jegyzőkönyveket, amelyekben szerzetes tanáraik és hitoktatóik ellen összeállított vádak sorakoztak. A tanintézetekben a rendőrök éjjelente pisztolyokat, puskákat, töltényeket rejtettek el, amelyeket másnap az igazgató jelenlétében »találtak meg« és mutattak fel, mint a diák-összeesküvés bűnjeleit. A sajtó a diák-összeesküvésről mint a reakciós tanerők működésének káros eredményéről számolt be, és természetesen erélyes rendszabályokat követelt a »reakció fészkei«, az egyházi iskolák ellen. Egyszer azonban a politikai rendőrség és a sajtó összeműködésébe súlyos hiba csúszott. Baján történt, hogy a ciszterciták gimnáziumában még nem zajlott le a rendőrségi házkutatás, amikor a fővárosi lapokban már megjelentek a tudósítások az ottani szerzetes gimnáziumban felfedezett diák-összeesküvésről. Ebből országos botrány támadt, és a diák-összeesküvések ügyét fanyar képpel le kellett venni a napirendről.*”

Persze a Magyar Kommunista Párt, amely a megszálló orosz csapatok hathatós segítségével egyeduralomra tört, nem mondott le az egyházi iskolák bekebelezéséről. Az országgyűlés 1948. június 16-án elfogadta a XXXIII. törvényt, amely kimondta az összes egyházi iskola államosítását. Ez esemény előtt néhány nappal – június 12-én és 13-án – Mindszenty József hercegprímás a bajai Szentháromság teret zsúfolásig megtöltő tömeg jelenlétében ítélte el az egyházi iskolák várható államosítását. Természetesen hiába. A gimnázium újonnan megbízott igazgatója 24-én átvette az iskola épületét és vagyontárgyait, 25-én pedig hálaadó istentisztelettel lezárult a tanév.

„Mohikánok” az 1950-es években

Tanárainkat még láttuk az elkövetkező években Baján, tudtuk, hogy a rendházban élnek, hogy különböző templomokban lelkészkednek. Aztán 1950. június 9-ének éjszakáján az ávéhások teherautóval a kunszentmártoni karmelita rendházba szállították őket. Ottani életükről éppen *Sulyok Ignác* számolt be az *Ártér* című bajai folyóirat 1992/1. számában.

Az 1948-49-es tanévben már a Központi Állami Általános Iskolában találtuk magunkat. Ez iskola az egykori polgári fiúiskola épületében működött, a Deák Ferenc és a Szent Antal utca sarkán. A volt bélások itt is egy osztályba jártak, de néhányunkat már ennél is erősebb szálak kapcsoltak össze: indiánok voltunk!

A Mohikán törzs önszerveződéssel jött létre Márton Imre személye körül. Voltak állandó tagjai, s voltak olyanok, akik csak egy-egy időszakban kapcsolódtak hozzá. Tavasztól őszig a város körüli erdőkben tartottuk összejöveteleinket, télen pedig Márton Imre kicsiny szobájában a Pesti úton. Az „indiánoskodást", annak néhány szokását *Borvendég Deszkáss Sándor* (Fehér Szarvas) *Békepipa* című indián kézikönyvéből tanultuk meg. Elkészítettük fejdíszünket, bőrrojtokkal és üveggyöngyökkel kivarrt ingünket és nadrágunkat, békepipát, íjakat faragtunk. Nyári kirándulásaink során megtanultuk a táborozás tudnivalóit a táborhely kiválasztásától a sátorverésig. Ismertük a gyufa nélküli tűzgyújtás titkát, s füstjelekkel üzentünk egymásnak. Az erdőben biztosan tudtunk rejtőzködni, és jó nyomolvasók voltunk. Az erdő, miután megismertük ösvényeit, tavait, fáit, állatait, második otthonunkká lett. Élveztük szépségét, beszédes csendjét, virágainak, növényeinek, vizeinek illatát. Jártuk a természet templomát, arra azonban ügyeltünk, hogy sem rongálással, sem hangoskodással ne zavarjuk meg nyugalmát, harmóniáját.

Egymást jellemző indián nevekkel ajándékoztuk meg: *Borzas Sün* (Márton Imre), *Tüzes Nyíl, Medvetalp, Őzláb, Fehér Sas, Biztos Kéz, Farkaskölyök*, s nemcsak mondtuk, valóban testvérnek tekintettük egymást. Főnökké Borzas Sünt választottuk, de volt törzsi varázslónk is.

Szüleink támogattak bennünket. Apám gyakran átadta a csónakját, hogy járhassuk a Dunát és mellékágait, megkaptuk második világháborús sátorlapjait a táborozáshoz, a törzstagoknak műhelyében tört kovácsolt ajándékba. Gyakran elbeszélgetett-tréfálkozott a fiúkkal, akik még ma is sok szeretettel emlékeznek rá. Édesanyám segített az indián öltözék varrásában és hímzésében, s amennyire az éléskamránk engedte, ellátott bennünket élelemmel. Ezt tették a többiek szülei is. Ez bizony nagy szó volt az akkori kenyérjegyes, élelemben szűkölködő időben. Borzas Sün mondja vadászkönyvében: „*Sátrunk nem volt, egy kifeszített ponyva alatt aludtunk, tűz mellett. Otthonról hozott krumplin, szárított tésztán, darabka szalonnán, kolbászon, meg általunk fogott halakon éltük meg vadregényes kalandjainkat.*"

Minden bizonnyal a mi példánkat követték azok a lányok, akik megalkották a saját indián leánytörzsüket. Mi enyhe fiúi felsőbbséggel, de igen nagy érdeklődéssel figyeltük tevékenységüket, többek között azért is, mert szép lányok voltak. Egyikük nagyszüleivel a Sugovica partján épült „hajógyárban" lakott a Nagypandúr-szigeten. Az épület mögött ritkás erdő volt, legjobb tere az „indiánosdinak". Előfordult hogy becserkésztük, megtámadtuk és foglyul ejtettük őket, egyébként azonban barátok voltunk, néhányuk családjához bejáratosak is. A szülők, nagyszülők szívesen fogadtak bennünket, s ahogy az már lenni szokott, a lányos anyák hamarosan leleplezték a barátságnál erősebb vonzalmainkat is. Éppen abban az életkorban voltunk, amikor a fiúk felfedezik, hogy a másik nem nagyon érdekes és vonzó.

A törzs tagjai nem szakadtak el egymástól középiskolás korukban sem. Akkor is együtt jártuk az erdőt, a Dunát. Miután közös munkával – az úgynevezett plantateához gyűjtöttünk szederlevelet az ártéri erdőben – némi pénzt is kerestünk, vásároltunk egy ladikot, kiegészítettük felszerelésünket. Aztán nekivágtunk a nagy kalandnak.

„*Tizenhat évesek voltunk, mikor dunai ladikokkal föleveztünk a Dunán és utána a Sión a Balatonig. Sárközben halászokkal találkoztunk. Átkiáltottak: Hová mentek, fiúk? Majdnem kiestek a ladikjukból a nagy hahotázástól, mikor mi nagy büszkén viszszakiáltottuk: a Balatonra.*

No, majd küldjetek képeslapot onnan! – válaszolták nevetve.

Azon a nyáron nagyon magas volt a vízállás a Balatonban, és ennek megfelelően erős folyás volt a Sión. Nem hitték a halászok, hogy ilyen fiatal fiúk bírják az evezést az árral szemben a Balatonig. De mi, Dunán felnőtt gyerekek, mégis odaértünk. Ötnapos kemény evezés után Siófokon voltunk. Ott aztán egész szenzációt keltettünk. Még jó, hogy abban az időben minden vízi járműnek rendszáma volt, ebből meg lehetett állapítani, hogy hova valósiak voltak ladikjaink, mert csak így hitték el, hogy valóban Bajáról érkeztünk.

A Balaton partja akkor még nem volt úgy beépítve szállodákkal és üdülőkkel, mint manapság, így vígan tudtunk táborozni majdnem mindenütt.

Valamelyik éjjel aztán ránk zúdult egy jó nagy balatoni vihar, majdnem elsöpört bennünket. Ez már kevésbé volt romantikusnak mondható…

Hazafelé aztán vígan ment az evezés, vitt minket a Sió, meg az öreg Duna is. Két napba telt, és már otthon is voltunk. Éjjel összekötöttük a ladikjainkat, és felváltva kormányzott egyikünk, a többiek szépen aludtak közben. Sose felejtem el, ahogy csöndben „csurogtunk" a teliholdas éjszakában a Sió ezüstösen csillogó vizén." (Aki a Duna vizét itta…)

Újra együtt: indián hagyományőrzés 1999-ben

Az egykori harcosok és asszonyaik 1999-ben

Borzas Sün – Márton Imre nem említi, de ezen a sportteljesítménynek is jelentős kirándulásunkon velünk volt a sápadtarcú *Markovics Jancsi* barátunk is. Ő tartotta bennünk a lelket, ha már nagyon elfáradtunk – végül is 140 kilométert kellett eveznünk árral szemben, kátrányos, gúzsevezős dunai ladikjainkban –, főzött ránk, tárgyalt a felnőttekkel. Így a pékkel, aki a tilalom ellenére kenyérjegy nélkül is adott kenyeret Sióagárdon; a siófoki zsilip kezelőivel, akik ugyan nem nyitottak nekünk zsilipkaput, de néhány liter bor fejében átcipelték ladikjainkat a Balatonba, vagy az éppen bennünket igazoltató balatoni rendőrökkel.

Az ifjúsági szervezetek egyeduralmáért folyó küzdelmek időszakában gyanúsnak és nemkívánatosnak bizonyult minden olyan mozgalom, szervezet, civil kezdeményezés, amely nem állt pártirányítás alatt. Így a magyar indiánmozgalom, a cserkészszövetségből kiszakadó indián törzsek is. A hatalom figyelte őket, s gyakran büntette is. Az ellenük folyó aknamunkáról Gergely Ferenc történész – 1955-től egy évtizedig a bajai III. Béla Gimnázium tanára volt – ad átfogó képet az *Ávósok az „indián" ösvényen* című tanulmányában.

A bajai Mohikán törzs – szerencsénkre – kívül maradt a hatóság látókörén. Indián mivoltunknak, törzsünknek nem volt politikai tartalma, bár igaz, hogy az úttörőmozgalmat elutasítottuk, mert a cserkészethez viszonyítva formálisnak és unalmasnak találtuk. A természet szeretete, az indián játék romantikája, az önállóság igénye és a kamaszkor kalandvágya ösztönzött bennünket arra, hogy megteremtsük törzsünket.

Az érettségi után különböző egyetemekre felvételiztünk. Végére értünk gyönyörű kamaszkorunknak, azt azonban nem sejtette egyikünk sem, hogy az 1956-os nagy viharban polyvaként szóródunk szét a nagyvilágban. Márton Imre saját sorsáról írja könyvében: „*...kitört az 1956-os forradalom. Egy rövid időre fellobbant a szabadság reménye, de eltiporta a szovjet túlerő és a kommunista terror. Sokan hagyták el a szülőföldet, szülőket, barátokat, és köztük voltam én is. A forradalomban való részvételem és a megtorlás veszélye érlelte meg bennem végül is a menekülés tervét. Nehéz volt, nagyon nehéz elhagyni a szülőföldet. Nagyon izgalmas és veszélyes körülmények között hagytam el szülővárosomat, és 1957. február elején egy sötét, ködös éjszakán léptem át a jugoszláv határt sok kilométeres gyaloglás után a hólatyakos, sáros földeken. A jugoszláviai menekülttábor több hónapos nyomorából hoztak el a jó svéd atyafiak. Rongyos, sovány, de leírhatatlanul boldog voltam, és végre szabad.*"

Hasonló utat járt végig Őzláb és Farkaskölyök is. Borzas Sün állatorvosnak, Őzláb fogorvosnak tanult Svédországban, Farkaskölyökről pedig tudjuk, hogy az Egyesült Államokban él, fizikus.

Medvetalp, Fehér Sas, Tüzes Nyíl meg én idehaza maradtunk. Medvetalp és Fehér Sas az orvosi hivatást választotta, Tüzes Nyíl építész lett, jómagam pedig tanári képesítést szereztem. Tüzes Nyíl 1983 januárjában a boldog vadászmezőkre távozott. A Kálvária temetőben nyugszik, sírja fölé talán a sírkert legmagasabb fája borítja lombjait.

Amikor aztán valamelyest enyhült a magyarországi diktatúra szorítása, a fiúk hazalátogattak. Először Borzas Sünnel találkoztunk egy dunai kiránduláson, majd Őzláb is visszatért. Végül Fehér Sassal is üdvözölhettük egymást egy összejövetelen, amelyet éppen az „indián lányok" rendeztek a kilencvenes évek elején. 1999 júliusában aztán három napra ismét tábort vertünk Veránkán, gyermekkorunk egykori színterén. Úsztunk, eveztünk, íjászversenyt rendeztünk és emlékeztünk, újra meg újra emlékeztünk. Velünk voltak asszonyaink is, s így vált igazán teljessé a viszontlátás öröme. Az elmúlt évben búcsúzni kényszerültünk Medvetalp testvérünktől, ösvénye elfogyott. A miénk is megrövidült, de járjuk még, ha lassabban is, mint egykoron.

Biztos Kéz
(Bernschütz Sándor)

„Biztos Kéz" teljes harci díszben

„Agyfertőzés” vagy az irodalom teremtő ereje?

A teremtés diszkrét bája. A Rábl Színpad és Zenei Közösség bemutatója. 2016. február 18.

■ „*Tebbenned úgy csap a poéta széjjel, / Mint sebes villám setétes éjjel; / Midőn teremt új dolgokat / S a semmiből világokat*” – írta *Csokonai Vitéz Mihály* a zsenikultusz megnyilvánulásaként a költészet (irodalom) teremtő erejéről sok évvel ezelőtt. De a teremtő és a teremtett kapcsolata évezredek óta foglalkoztatja az írókat *Ádám és Éva* lázadásától, *Pygmalion* mítoszán és *Frankenstein* szörnyén át egészen *Lem Solarisának* a távoli űrkorszakban játszódó történetéig. Lehet erről még újat, eredetit mondani? Az előadás alapján úgy tűnik, talán igen.

A Rábl Színpad *Dely Géza* rendezővel az élen egy film (*Valerie Faris – Jonathan Dayton: Fejbenjáró bűn*) színpadi adaptációjára vállalkozott, de annak történetét alaposan átformálva, a rendező és a főszereplők ötleteit felhasználva kétszemélyes kamaradarabot gyártottak belőle. Ez elvben komoly veszélyeket rejt magában, hiszen ha a két protagonista közül csak az egyik nem áll a helyzete magaslatán, az előadás „meghalt”. Főleg azért, mert azt nem színesítik sem monumentális díszletek (a magányos író lakásának illúzióját egy kanapé, íróasztal, egy írógép és néhány használati tárgy teremti meg csupán), sem pedig a befogadást megkönnyítő énekes, zenei betétek. Ha azonban a színészi játék kellő meggyőző erővel párosul, mindezekre nincs is szükség, mert a szereplők párbeszéde, gesztusai, monológjai minden figyelmünket lekötik.

Az alaptörténet szerint Calvin, a mérsékelten sikeres, magányos, a világtól elzárkózó író *(Bajzák Valentin)* kitalál egy női karaktert, akiben minden megtalálható, amit az ideális nőtől elvárhat, és mindazt beteljesítheti, amire az életben vágyott. A csoda megtörténik, és a csak képzeletében, majd álmaiban létező figura, Ruby (Kiss Virág) életre kel, és egy reggelen Calvin ott találja kanapéján, mégpedig önálló gondolatokkal rendelkező, érző, élő emberként. (Az Ige testté lett.) A rendezés – miután további szereplők nem jelennek meg a színpadon, Ruby létezéséről csak Calvin elbeszéléséből tudnak – egyébként teljesen nyitva hagyja azt a kérdést, hogy a manifesztáció jelen esetben az irodalom teremtő erejének élő bizonyítéka, vagy egy zavart, skizofrén elme képzeletének mások által nem is érzékelhető szüleménye, hogy a darab egy kifejezésével szabadon éljünk: „agyfertőzése”. (Ez utóbbi is sokszor feldolgozott téma egyébként.)

A darab igazi lényegét azonban nem is ezen rejtély megfejtésének kísérlete adja, sokkal inkább az az ősi erkölcsi dilemma, hogy a teremtőnek szolgája, társa, kiegészítője-e a saját kreatúrája, vagy azzal, hogy öntudattal ruházta fel, szabad akaratot is adott-e neki. Ennek az ősi irodalmi toposznak újraértelmezése a darab, amely így az emberiség egészen ősi, de mindig aktuális kérdéseit feszegeti.

A puritán külsőségek ellenére bátran kijelenthető, hogy az elmúlt évek legjobb bajai amatőr színházi produkcióját láttuk ezen a borongós februári estén. A Szent László ÁMK könyvtárának szűk tere kifejezetten kedvez ennek a darabnak, ugyanis itt a két szereplő minden gesztusát, arckifejezését és ezek hirtelen megváltozásait is figyelni kell, különösen, amikor Calvin azt próbálgatja, vajon teremtménye csakugyan az ő akarata szerint cselekszik-e. Kiss Virágnak ezekben a jelenetekben gyors egymásutánban kell kikapós végzet asszonyává, szolid házimacskává, vadul csaholó kiskutyává, szerelméhez a végletekig ragaszkodó, féltékeny szeretőből öntudatos, saját önállóságáért küzdő, emancipált nővé válnia, úgy, hogy mégis felismerhető maradjon. Mindezt kivételes meggyőző erővel, egészen érett teljesítményt nyújtva produkálja. Legalább ennyire dicsérhető Bajzák Valentin is, akinek érzelmi síkok egészen széles skáláján (megdöbbenés, őrület, csodálkozás, boldogság, hatalom- és birtoklási vágy, elkeseredettség stb.) kell megnyilvánulnia. Neki is alaposan át kell alakulnia, hiszen a kezdetben csetlő-botló, szerencsétlenkedő figura egy-egy pillanatra kis híján „gondolatrendőr” diktátorba is átlényegül, hogy aztán maga is megrettenjen a kezébe került hatalomtól. Szerepét a legapróbb arcrezdülésig átéli és kidolgozta, és kétségeit annyira hitelesen közvetíti, hogy a néző nem is tudja, irigyelje (alkotói tehetségéért) vagy szánakozzon rajta (lelki életének megbomlásáért). Amikor döbbenten közli Rubyval, hogy „*nem rólad írok – téged írlak*”, egyszerre felemelő és tragikus. A tragédia és a humor egyaránt jelen van a színpadon, és a befejezésről sem lehet egyértelműen eldönteni, hogy derű- vagy borúlátó-e inkább. Hasonló alapkérdés, hogy lehet-e szerelmet teremteni (és a teremtett szerelmet megtartani), vagy annak természetes módon kell megszületnie. Ezért lényeges, hogy a játszók nemcsak külön-külön teljesítenek jól, de egymást is jól kiegészítik, jól reagálnak egymás rezdüléseire, hangulatváltásaira, s mindezt kiválóan érthető szövegmondással teszik. (Ez elvben természetes, de amatőr társulatoknál nem mindig tapasztalható.)

Ahogy a darabban is elhangzik, *a szerelem és az irodalom igazi varázslat*, s mindkettőben történhetnek a logika eszköztárával megmagyarázhatatlan dolgok is. A Rábl Színpad két eddig is tehetséges színjátszója most tette le az igazi mestervizsgáját, és olyan összeszedett, részleteiben és egészében elgondolkodtató, egyszerre bizsergető és borzongató előadást hozott létre, amely felkavar, gondolkodtat és szórakoztat egyszerre. Sokak szerint épp ez (lenne) a színjátszás lényege. Azt hiszem, valahogy így érdemes filmes alapanyaghoz nyúlni: szolgai másolás helyett az eredeti szellemiséget megőrizve önálló alkotást *teremteni,* ezért a közönség előbb döbbent csendje, majd vastapsa abszolút megérdemelten zúgott. Dicsőség a bátraknak!

Mayer János

A teremtő és a teremtmény (Bajzák Valentin és Kiss Virág)

Egy bajai kettős futballmérkőzés krónikája

■ A Magyar Általános Orvosok Tudományos Egyesülete V. Kongresszusának harmadik napján, 1987. május 23-án, Balatonfüreden, az aktuális szekcióülés bezárása előtt ezen sorok írója előbb élőszóban, majd a rendezvény hirdetőtábláján írásban is kezdeményezte egy futballcsapat, a „MÁOTE-válogatott" megalakulását. Még azon az estén 15 fővel (tagjai között a bajai származású, pécsváradi körzeti orvos *dr. Menczer Gábor*ral és ezen sorok írójával) létre is jött a csapat. Mivel utóbb a MOTESZ, a Magyar Orvostudományi Egyesületek Országos Szövetsége elvetette, hogy az együttes egy tudományos egyesület színeit képviselje, a MÁOTE korelnöke, az egyesület lapja, a *Medicus Universalis* felelős szerkesztője (a BEAC egykori játékosa), az akkor 89. évében járó *dr. Palócz Gyula* javaslatára a csapat a Magyar Körzeti Orvosok Futballcsapata nevet vette fel. Ezek után több szakmai orgánumban és a Népsportban megjelent toborzójában már ebbe a csapatba kértem „*az ország területén körzetben dolgozó, a labdarúgást kedvelő, azt (lehetőleg) magas szinten művelő (mindenekelőtt aktív, vagy a nemzeti bajnokság valamely osztályában pályafutásukat nem a régmúltban befejezett) kollégák jelentkezését*".

1987. 08. 29-én a Népstadionban debütált orvos csapat. Álló sorban balról az első dr. Menczer Gábor, második dr. Miliás László, hatodik – kezében a zászlóval – a szerző.

Rövid időn belül volt NB II-esek sora, de még egykori utánpótlás-válogatott játékos is jelentkezett a csapatba. Edzésünket a külszolgálatom idején megismert és barátommá vált *Göltl Béla* vállalta el. (Ő készítette fel Líbia válogatottját az 1982. évi Afrika Kupára, ezen túl korábban az Újpesti Dózsa pályaedzője, a TF tanára volt.) Augusztus 1-jén a Testnevelési Főiskola Csörsz utcai pályáján megtartottuk első közös tréningünket, kisvártatva pedig Hajóson, a helyi csapat ellen ki is próbáltuk erőinket (a 2. félidőben a hosszú szünet után újra játszani képes dr. *Koch Róbert*, a volt FTC-s csatár az orvos-csapatot erősítette).

Hogy a közzétett toborzók hatására szinte napokon belül összeállt egy ütőképes csapat, abban nem kis szerepet játszott az alábbi szövegrészlet: „*Első nyilvános szereplésünk 1987. augusztus 29-én, a Népstadionban lesz, az országos családi fesztivál keretében*". E csábító mondatot az tette lehetővé, hogy a MÁOTE újonnan megválasztott főtitkára, *dr. Botta Ádám* – aki csupán példamutatásból jelentkezett május 23-án a „MÁOTE-válogatottba" – ekkoriban igazgatója volt az Országos Egészségnevelési Intézetnek (OENI) is; a Népstadionban történő debütálásunk lehetősége neki és agilis munkatársának-feleségének, *Nárcisz* asszonynak volt köszönhető. Június 27-én kelt körlevelemben – a tőlük nyert értesüléseimre hivatkozva – már arról tájékoztathattam a Magyar Körzeti Orvosok Futballcsapatának tagjait, hogy „*A Népstadion és intézményei fölött 1987. augusztus 28-29-én az ... (OENI) »rendelkezik«. Ún. egészségegyesületek a közti éjszakán ott sátortáborozhatnak is. A 29-i tömegdemonstrációs nap…14 óra tájt véget ér. A csattanó: a mérkőzés következhet ezután, vagy lehet villanyfényes…Molnár Zoltán, a Népstadion és létesítményei igazgatója sportszíve velünk együtt dobban. Nézzünk vonzó ellenfelet! (Végső esetben Ő toboroz ellenünk!!!) – hogy a Stadion gyepén, „nagypályán" játszhassunk… Sz. e. szerényebb szerelést is biztosít – csak a „csuka" saját legyen! – Időzítsük csúcsformánkat aug. 29-re!!! Ui.: Aki tudja, dr. Fülét (Nagykanizsáról) hívja!*" (Megjegyzés: Ahogy később több ízben is, hívtunk csapatunkba *nem* körzeti orvost is „vendégjátékosnak". Debütálásunk alkalmával a korábbi Honvéd-játékos, szülész-nőgyógyász *dr. Füle Lajos* volt az egyik, a civilben állatorvos *dr. Koch Róbert* pedig a másik kiszemeltünk. Utóbb játszott nálunk például *dr. Berkes János*, az MTK volt játékosa, a Sportkórház ortopéd-sebésze is. A Bp. Honvéd-öregfiúk ellen a Bozsik-stadionban 1989. június 10-én, telt ház előtt lejátszott mérkőzés 5:5-re végződött. A találkozó Bp. Honvéd – MTK „örökrangadó" előmérkőzése volt.)

A hazai sport „szentélyében", a Népstadionban 1987. augusztus 29-én az újságíró-válogatott ellen csapatunk 3:2-re nyert! Pedig nem akármilyen erőkből állt az ellenfél sem – soraikat erősítette pl. az Újpesti Dózsa korábbi válogatottja, az utóbb újságíróvá lett *Zámbó Sándor* is! Az életre szóló élményt jelentő mérkőzésen a csapat tagjai közt térségünkből *dr. Mohácsi János* (Hajós), *dr. Koch Róbert* (Hajós), *dr. Miliás László* (Sükösd), *dr. Péter Árpád* (Felsőszentiván), megyénkből *dr. Kasza Géza* (Kisszállás), „bajaiként" pedig *dr. Menczer Gábor* (Pécsvárad) sorakozott fel; a kapitányi karszalagot magam viseltem. [Még közel 4 éven keresztül az „intéző-csapatkapitány" is én voltam; így szerveztem meg és vezényeltem le a hazai orvostársadalom sportolóinak kijutását a Kréta szigetén, Heraklionban 1991. július 6–13. között rendezett a *12. Orvosi Világjátékok*ra, valamint az olaszországi Bibionéban 1991. szeptember 11–15. között megrendezett *Orvosok II. Labdarúgó Európa-bajnokság*ára. Ez utóbbi rendezvényen csapatunk elnyerte a hatalmas Európa-kupát, első ízben ért el nagy nemzetközi sikert. Térségünkből ketten, a bajai fogorvos *dr. Gyurity Marin* és magam lettünk orvos-labdarúgó Európa-bajnokok; az ugyancsak bajai sebész, *dr. Kakuszi István* egy előkészületi mérkőzésen elszenvedett sérülés miatt csupán lelkes szurkolóként vehetett részt a rendezvényen.]

A Magyar Orvosi Kamara hivatalos lapja, a *Magyar Orvos* 1997. február 17-i számának 13. oldalán *dr. Horváth János* vecsési háziorvos *Doki, foci lesz!* c. cikkében így eleveníti fel az előzményeket: „*Ragyogó nyári nap, 30 000 ember a Népstadionban. Botta Ádám, az Országos Egészségnevelési Intézet főigazgatója megnyitja a Családi Fesztivált. 1987.*

1987. 08. 29. Népstadion.
A szerzővel az interjút készíti Kopeczky Lajos.

augusztus 29-ét írunk. Ezen a napon lépett először a nagyérdemű elé a magyar orvosok labdarúgó-válogatottja. Az ellenfél, az újságírók csapata kénytelen volt meghajolni a nagyobb tudás előtt: 3:2-re nyertek a gyógyítók. – Lassan 10 éve már, hogy elkezdődött. Az első négy évben az ötletgazda, főszervező, Péter Árpád a színészek, újságírók, politikusok és papok négyes találkozóira helyezte a hangsúlyt, csapatunkban döntő többségében körzeti orvosok játszottak. Ácstól Gyuláig az ország minden részén közönségsikert aratott a lelkes társaság. Vannak visszatérő helyszínek…".

Baja szerepel ugyan *Horváth dr.* felsorolásában, de csupán egy alkalommal volt otthona a fenti körbe illő kettős futballmérkőzésnek. A *Bajai Honpolgár* sportrajongó olvasói számára idézzük fel az eseményt. 1990. május 28-i körlevelemből idézek: „*Tervek: …Baja, okt. valamely hétvége: Papok – Színészek, Újságírók – K.O. (III. forduló)"*. Augusztus 31-i körlevelemben ez áll*: „A Színészek – Újságírók – Papok – Körzeti Orvosok 3. fordulójának szervezése (Bajára) okt. 13-ra van folyamatban. …levél megy még!*" Szeptember 19-i körlevelem az alábbiakat tartalmazza: „*2. <u>Október 14-én (vasárnap) 12 ó. 30 p-től kezdődően Baján, a BSK pályán</u> „A leukémiás gyermekek megsegítésére" jegyében, tk. az ez évi körmérkőzéses nagypályás torna 3. fordulójára kerül sor a Színész- és Újságíró-válogatottak, valamint a Napsugár SC és csapatunk között. Az eredetileg 13-ra „tervezett" játékot (szombatot tehát) sem az újságírók, sem a színészek nem tudták vállalni. Vasárnap már délelőtt játszottak volna szívesebben – ám a papok csapata 14 ó. 30 előtt aligha tud Bajára érkezni. Így lehet, hogy az esedékes ellenfelek kényszerűségből felcserélődnek: mindenesetre 12 ó. 30-tól a Színészek – Újságírók, 14 ó. 30-tól a Napsugár SC és a mi mérkőzésünk kerül a plakátra. A sportosztály vezetője, a városi főorvos, az egészségnevelő és személyem között ma minden lényeges kérdés megbeszélésre került. A BSK-nak aznap Diósgyőrben lesz játéknapja …– a pálya garantált számunkra (a Petőfi-szigetinek a talaja jelenleg igen rossz állapotban van, ezért ragaszkodtam a BSK – jelenleg a megyében párját ritkító talajú – pályájához)…egyúttal jelzem, hogy »quantum satis« (amennyi csak kell) szálláslehetőséget biztosítanak csapattagjaink és kísérőik számára a rendezők (közte: a kórház Duna-parti üdülőjében …). Vonatkozna e lehetőség a többi csapatra is…Egyébként svédasztal-rendszerű megvendégelést szervezünk a játék napján a BSK-presszóban…a rendezvényt előzetesen a…helyi sajtó is népszerűsíti…a Nemzeti Népsportnak is tudomására hozzuk…*". 1990. november 22-i körlevelemből az idézet: „*<u>A bajai mérkőzésekről:</u> Okt. 14-én, a BSK-pályán, Újságírók – Színészek 5:4. Minthogy a Papok nem érkeztek, 5 környékbeli papból és 10 más, nívós játékosból (közte: újságírók, az Olajbányász volt NB II-es kapusa stb.) összeállt Vegyes-csapat ellen 3:0-ra nyertünk. Örömünkre …szinte legjobb felállásban játszhattunk!*". [A szokatlanul szűkre szabott tudósításnak számos oka volt. Azokban a hetekben körvonalazódott ugyanis – meghívásra – egy ausztriai és egy távol-keleti turné terve. Többen éppen szponzorokat kerestek ehhez. Én magam pedig azon ügyködtem, hogy megszerezzem *Liliane Laplaine-Montheard* asszony címét, hogy lépéseket tehessek az 1991-es Orvosi Világjátékokra való kijutásunk érdekében. (Hogy egyáltalán létezik ilyen, arról a zombori kollégától, *dr. Branislav Vasiljević*től a bajai és zombori kórház csapatának mérkőzése alkalmával értesültem.) Bár a legendás *László atya* vezette, katolikus papokból álló Napsugár SC helyett „csak" egy *ad hoc* verbuvált „vegyes csapat" volt az ellenfél, a bajai rendezvény rangos eseményként került be a hazai „orvos-foci" krónikájába. A gyönyörű időben, szép számú közönség előtt zajlott kettős mérkőzésen az ekkor kizárólag körzeti orvosokból álló együttesünknek térségünkből *dr. Miliás László* sükösdi kolléga és magam voltunk tagjai.]

Mintegy utóirat gyanánt: magam 1991 végén megváltam a csapattól. Ezután abban vállaltam szerepet, hogy az 1995-ben esedékes Orvosi Világjátékokat Szegeden rendezzék meg. Bár kezdeményezésemet a SZOTE Baráti Köre és *Liliane Laplaine-Montheard* asszony is felkarolta, a városvezetés végül úgy döntött, hogy elsősorban szállodai kapacitással nem áll készen a világ valamennyi térségéből összesereglő több ezer orvos-egészségügyi sportoló fogadására.

Hosszabb ideje már inkább csak a sajtóból tájékozódom mind az „orvos-foci", mind az évente megrendezett Világjátékokon szereplő kollégáim eredményeiről, éremkollekció-gyarapításáról. Örömömre szolgált, hogy a magaménak érzett orvos-válogatott egyik oszlopos tagja lett a bajaiak jó ismerőse, *dr. Walter Ferenc* is, mint ahogy az is, hogy az *Orvosok Lapja* 2015/5. számának 44. oldalán *dr. Fazekas Gábor*, az Orvosbarátok Labdarúgó Egyesületének vezetője *Orvosfoci* címmel arról tudósít, hogy Los Angeles adott otthont az orvos-labdarúgó világbajnokságnak, amelyre június 26-án a magyarok útra is keltek…

(*A csapat ezen, már az írás leadása után tartott eseményen egészen a döntőig menetelt, ahol végül Csehország mögött ezüstérmet szerzett – a szerk.*)

Dr. Péter Árpád

Az 1990. 10. 14-én, Baján szerepelt orvos csapat.
Álló sor bal szélén dr. Miliás László, a guggoló sor jobb szélén a szerző.

Kincs a bajai földben: a földikutya

■ ***A Bajai Honpolgár olvasói bizonyára már értesültek arról, hogy városunk határában ritka rágcsáló került elő: a délvidéki földikutya. Az országos és helyi médiát annak idején bejárták a képek, amelyeken a szem, fülkagyló és farok nélküli fura lény szakemberektől, politikusoktól és újságíróktól körülvéve sebesen igyekszik vissza örök honába, a föld alá. Akkor újra eltűnt a szemünk elől, és talán csak megmosolyogtató emlék maradt, pedig a faj megmentése körül a háttérben azóta is zajlanak az események. Ebben az írásban a bajai földikutyák történetét foglalom össze, egyúttal igyekszem a felfedezés jelentőségét is érzékeltetni.***

A bácskai őslakos

A délvidéki földikutyák [Nannospalax (leucodon) montanosyrmiensis] története 2 millió évvel ezelőtt kezdődött, amikor a faj kialakult a Balkán felől érkező kistestű földikutyákból. Szélsőséges talajlakó életmódja miatt állományai nem képesek gyors vándorlásra, így a változó környezeti feltételek hamar széttagolják a szaporodó közösségeket, ami kedvez a fajkeletkezésnek. A Kárpát-medencében öt, hazánk jelenlegi területén négy, megjelenésében hasonló, de genetikailag jelentősen különböző földikutya-fajt tartanak számon (a szerémségi földikutya valószínűleg kihalt). Ezek közül a délvidéki földikutya a legősibb. Bennszülött fajnak számít, vagyis hazánkban alakult ki a törzsfejlődés során, és elterjedése is a történelmi Bácskára korlátozódik. Ebből következően a faj fennmaradásának felelőssége egyedül a mi vállunkra nehezedik.

A földikutya ideális élőhelye a nagy kiterjedésű mezőség, ahol kedvére áshatja bonyolult járatrendszerét, és keresheti lágyszárúakból álló táplálékát. Környékünk bővelkedett ilyen területekben, így egykor bizonyára gyakori állat volt. Az emberi hatások közül a fenntartható legeltető gazdálkodás nem zavarja, hiszen az a rétek erdősülése ellen hat, tehát karbantartja a földikutyáknak kedvező élőhelyet. Az utóbbi évszázadokban a mélyszántás elterjedése, a homokpuszták erdősítése és a legelők felszámolása tragikus következményekkel járt. A délvidéki földikutya világállományának létszáma 500 egyed körülire zsugorodott, ezzel a kihalás szélére sodródott. Érdemes megjegyeznünk, hogy a nemzetközi természetvédelem emblematikus fajából, az *óriás panda*ból háromszor ennyi példány él szabadon!

Bajai felfedezése előtt két élőhelyéről volt tudomásunk: a Tarcal-hegység (Fruška Gora) lábánál Szerbiában, illetve Kelebia és Ásotthalom között az államhatáron. A mi területünk a Jánoshalmi út melletti, az egykori katonai gyakorlótér helyén található. Az első katonai felmérés térképei (XVIII. sz. vége) még hatalmas összefüggő legelőnek mutatják az Illancs tájegység homokpusztáit. Ez azután folyamatosan zsugorodott, mígnem csak a jelenlegi 130 hektárnyi terület maradt meg viszonylag érintetlen állapotában, a hadseregnek köszönhetően. A terület a földikutyák nélkül is természeti ereklye lenne, hiszen a magyar Alföld eredeti, felszántatlan gyepjei közül szinte semmi sem maradt ránk.

Felszínre bukkan a főszereplő

A szenzációs felfedezés története 2013 telén kezdődött. A pontos körülmények homályosak, ám annyi bizonyos, hogy a területen végzett földmunkák során került elő egy példány, amelyet munkások befogtak, majd egy vödörben mobiltelefonnal lefényképeztek. A kép kézről kézre járva jutott el *Husti Gábor* hivatásos vadászhoz, aki megmutatta bajai civil természetvédőknek, ők pedig megállapították, hogy valóban földikutyáról van szó. Tavasszal *Kalocsa Béla* a helyi természetvédelmi őrrel, *Tamás Ádám*mal kiment a területre, ahol friss túrásokat találtak, de ezeket szemre nehezen lehetett megkülönböztetni a vakondtúrástól. Ebben az időszakban az állatok tevékenysége aktivizálódik, és a felesleges földet és egyéb hulladékot kitúrják a járatokból. A természetvédők tudták, hogy a túrásokban lévő apró, elrágott gyökérmaradványok földikutyára utalnak, és ezekből össze is szedtek néhányat. A mintákat megkapta *Krnács György* természetvédelmi őr, aki az ásotthalmi élőhelyről rendelkezett tapasztalatokkal. Azonosította a maradványokat, és megállapították a földikutyák jelenlétét.

A következő lépés a faj azonosítása volt. Ebben az időszakban még az is elképzelhetőnek tűnt, hogy a bajai állatok a szerémségi földikutyák közé tartoznak, amelynek már lassan száz éve nem bukkantak a nyomára. Mivel a meghatározás csak hosszadalmas, főként genetikai vizsgálatokkal lehetséges, ezért élő egyedeket kellett befogni. A földikutyák fokozottan védett állatok, és befogásuk különleges szakértelmet igényel, ezért 2013 májusában *dr. Németh Attila* specialista jött Bajára segítőivel, és három példányt fogságba ejtett. A vizsgálatokat a Magyar Természettudományi Múzeumban végezték el, ahol megállapították, hogy a délvidéki földikutyáról van szó. Ebben a pillanatban a bajai földikutyák bizonyítottan Európa legritkább emlősállataivá léptek elő.

Három hét múlva az állatokat visszahozták, és *Zsigó Róbert* akkori bajai polgármesternek, valamint *Boros Emil*nek, a Kiskunsági Nemzeti Park igazgatójának jelenlétében szabadon engedték őket. A nyilvánosság ekkor értesülhetett először a földikutyák megtalálásáról. Az esemény országos visszhangot keltett, olyan vélemények is elhangzottak, hogy a magyar természetvédelem elmúlt tíz évének legnagyobb felfedezését tették meg.

A szabadon bocsátást követően az állami természetvédelem illetékes szerve, a Kiskunsági Nemzeti Park megkezdte a munkát a területen, és tudományos vizsgálat alá vették az élőhelyet. Ennek keretében botanikai felmérés is készült, illetve azóta is folyamatosan vizsgálják a populáció állapotát. A Földművelésügyi Minisztérium pályázatából készült el *A bajai földikutya-populáció felmérése és akcióterv kidolgozása* c. kutatás (dr. Németh Attila, *dr. Csorba Gábor* és *Sendula Tímea* munkája). Ennek nyomán tudjuk, hogy a mi állományunk a legjelentősebb egyedszámú délvidéki földikutya-populáció, egy új kutatás szerint 275 egyeddel. Ez a világállománynak közel a fele!

A kutatások megmutatták azokat a veszélyeket is, amelyek a földikutyákra leselkednek. Mindenek előtt az élőhely további csökkenése jelenti a legnagyobb kockázatot, hiszen az állomány így is túlzsúfolt. A területen agresszíven terjedő tájidegen növények élnek, fenyeget az erdősülés, és nagy mértékű az illegális szemétlerakás is. Mindezek miatt szükségessé vált az élőhely védetté nyilvánítása.

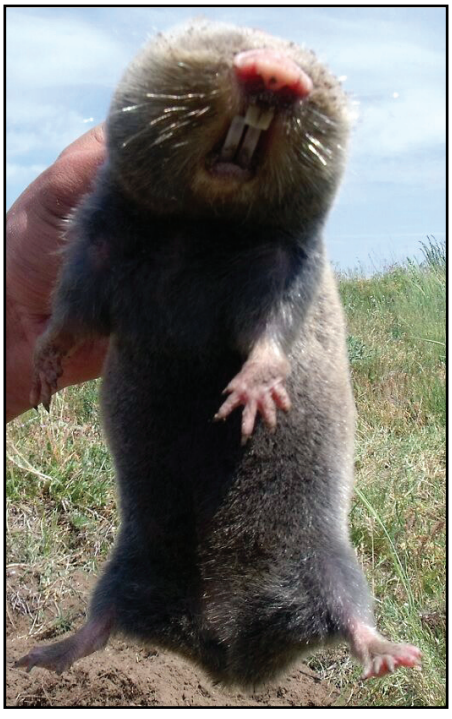

A földikutya

A földikutya legnagyobb ismert élőhelye

A fejlődés útjában?

Az örömteli felfedezést követően a természeti kincs megóvásának módja került előtérbe. Az élőhely területének tulajdonjoga még a felfedezést megelőzően átkerült a honvédségtől Baja város önkormányzatához. A védett állatok jelenlétéről nem lévén tudomása, a város logikusan és feladatához híven ipari, fejlesztési övezetet jelölt ki itt, és a terület napelemparkként történő felhasználását tervezi. Ez maga után vonja a közművesítést és a terület nagymértékű árnyékolását, ami a tápnövények pusztulásához vezet. Mindez lehetetlenné teszi a földikutyák fennmaradását, vagyis előállt az a klasszikus helyzet, amelyet sok helyről ismerünk: a természetvédelmi és a fejlesztési érdek szemben áll egymással. Ez a dilemma mutatkozott meg az alábbi véleményben is: „*A gazdaságfejlesztés legalább annyira fontos a város életében, mint a környezet- és állatvédelem. A napelem a föld felett, a földikutya pedig alatta van, egy ilyen erőmű létrehozása jót tenne a város gazdaságának, annak adóvonatkozása is lenne.*"

A gazdasági és természetvédelmi ellentétet súlyosbítja, hogy ilyen különlegesen ritka fajról van szó, amelynek áttelepítése rendkívül költséges, és a tapasztalatok szerint az állatok többségének pusztulását okozza. A szakértői vélemények hangsúlyozzák, hogy az élőhelyen belül nem lehet magterületet kijelölni, a faj fennmaradásának érdekében a 130 hektárt maradéktalanul meg kell őrizni jelenlegi állapotában.

Az önkormányzat nagyon nehéz helyzetbe került két fontos cél között, így várakozó álláspontra helyezkedett. A fejlesztési munkálatok egyelőre nem kezdődtek el, de a helyi védelem alá vétel ügyében sem született döntés, bár a természetvédők már 2014-ben kezdeményezték azt. A következő évben azonban váratlan fordulatot vettek az események, mert a földikutyák feje fölött átszáguldott a történelem.

A nagypolitika színterén

Az európai migrációs válság magyar szakasza 2015 tavaszán kezdődött, és a technikai határzár (vagyis a kerítés) megépítésének politikai hullámai az egész nyarat végigkísérték. A délvidéki földikutyák ásotthalmi élőhelyei pontosan az akkori migrációs útvonalak egyik forró pontján találhatók, részben a határ magyar oldalán, részben Szerbiában, Kelebia és Szabadka közelében. A kerítés építése körüli vitákban a Védegylet felhozta, hogy a határzár megépülése káros lehet a földikutya-populáció számára. Állatunk így egyből a magyar politikai szembenállás frontvonalába került, ahol a véleményalkotásban a szakmai érvek helyett a pártszimpátia a meghatározó. Míg néhányan bunkósbotként használták a természetvédelmi érvet a kormányzattal szemben (*„Az Orbán-kormány kiirtja a földikutyát!"*), addig mások cinikusan lekicsinyelték az állatok jelentőségét, sőt egyenesen „*a balliberálisok kedvenc háziállatának*" nevezték. Ez a szellemi közeg rendkívül károsnak ígérkezett a földikutyák megmentésének ügyében, ezért a szakemberek igyekeztek cáfolni a túlzásokat, és lehűteni a kedélyeket.

A közfigyelemnek haszna is lett. Ennek kapcsán született meg *dr. Szabó Marcel*nek, a jövő nemzedékek szószólójának elvi nyilatkozata. A helyettes ombudsman az interneten is elérhető állásfoglalása részletesen és szakszerűen taglalja a faj értékeit. Globális jelentőségű, pótolhatatlan természeti kincsnek nevezi, és felhívja a figyelmet arra a felelősségre, amelylyel a jövő nemzedékeknek tartozunk. Idézi a *Nemzeti Hitvallás* sorait: *„vállaljuk, hogy örökségünket, (…) a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit."*

Az állásfoglalás a faj védelmét az Alaptörvény alapján az állam kötelességének nevezi. Részletesen kitér a bajai élőhelyre is. Ezzel kapcsolatban országos szintű természetvédelmi oltalom alá helyezést és természetvédelmi kezelést javasol, amelyet a nemzeti parkok hajtanának végre. Sürgeti a hulladék és a tájidegen fajok eltávolítását, valamint a beépítési lehetőség azonnali megszüntetését. Említi a Honvédelmi Minisztérium által csereterületként az önkormányzatnak felajánlott szomszédos telket, melyen az ipari beruházás létrehozható lenne. Kiemeli, hogy a védelemnek az élőhely teljes területére ki kell terjednie, mert ez a faj utolsó menedéke!

2015 októberében *Fercsák Róbert* polgármester tárgyalást folytatott dr. Szabó Marcel helyettes ombudsmannal, ami után a testületi ülésen arról tájékoztatta a képviselőket, hogy a párbeszéd eredményes volt, és a bajai földikutya-populáció megőrizhető.

Az ombudsmani állásfoglalás szellemében a Magyar Madártani Egyesület 2015 decemberében levélben kereste meg *dr. Fazekas Sándor* minisztert, és kérték, hogy rendeletben nyilvánítsa a 130 hektárt országos jelentőségű védett természeti területté. A kérelemhez kezelési terv is társul, amely az MME weboldalán elhelyezett tájékoztató szerint a következőket tartalmazza: „*...az élőhely természetes állapotának visszaállítását, a területet ért korábbi civilizációs hatások (különösen a katonai tevékenység és az illegális hulladék-elhelyezés) okozta élőhelyrombolás felszámolását, a rehabilitációval érintett területek természetes növényzetének visszaállítását, őshonos és tájra jellemző gyepalkotó fajok telepítését, az ideális természetvédelmi célú földhasználat megvalósítását, elsősorban a legeltetéses állattartás elősegítését.*"

Ezzel párhuzamosan (elvben az ombudsman által is támogatva) a faj hungarikummá nyilvánításának lehetősége is felmerült. Ennek első lépéseként természetvédők javaslatot tettek a Bajai Települési Értéktár Bizottságnak, hogy vegye fel a fajt a helyi értéktárba. Innen a megyei, majd a Magyar Értéktáron keresztül vezet az út a hungarikummá válás felé. Amennyiben ez megvalósul, a délvidéki földikutya lehet az első őshonos állat, amely elnyeri ezt a címet. A Kárpát-medencében kialakult, és csak itt élő állat igazi hungarikum! – fogalmaznak az állatvédők.

Az új szimbólum

Bízva a kérelem kedvező elbírálásában, elgondolkodhatunk, hogy erkölcsi kötelességünk teljesítésén túl milyen lehetőségeket rejt

Tudta-e, hogy a délvidéki földikutya
- *magányosan éli életét, egyedei csak párosodáskor találkoznak.*
- *járatait pedáns rendben tartja.*
- *sohasem jön a felszínre.*
- *hatalmas metszőfogaival ás.*
- *érzékeli a Föld mágneses mezejét.*
- *fejével kopogtatva üzen, keresi párját.*
- *járatai száz méternél hosszabbak, több méter mélyre nyúlnak.*
- *külön kamrában alszik, raktározza a táplálékot és ürít.*
- *szigorúan növényevő, kedvence a hagyma.*
- *van szeme, csak ránőtt a szőrös bőr.*
- *nincs külső fülkagylója, de remekül hall.*
- *rezgések alapján tájékozódik, ezt agyának látómezeje dolgozza fel.*
- *télen és a nyári hőségben kevésbé aktív.*
- *a Vörös Lista szerinti besorolásban kritikusan veszélyeztetett faj.*
- *eszmei értéke 1 millió forint.*
- *Európa legritkább emlősállata.*
- *világállományának fele Baja határában él.*

számunkra egy megvalósuló földikutya-rezervátum. A kézzel fogható előnyök közül az első a legeltető gazdálkodás visszaállításához kapcsolódik, hiszen akár ökológiai mintagazdaság is létesülhetne őshonos magyar háziállatokkal. A helyi ökoturisztikai fejlesztési törekvéseket nagy mértékben erősíthetné egy ilyen fontos természetvédelmi kuriózum. Bár a földikutya rejtett életet élő állat, bemutatóházzal, vagyis egy nagy üvegfalú terráriummal és rejtett kamerákkal közelebb hozható az érdeklődők számára. Az ötletek között vadaspark létesítése is felmerült. Olyan őshonos állatok bemutatására nyílna itt lehetőség, amelyek megtekintése városunkat sokak számára vonzó célponttá teheti. Az ötletgazdák az őstulok, a vadszamár és az ázsiai vadló bemutatását ajánlják. Ezzel a földikutya-rezervátum a Duna–Tisza közét egykor meghatározó sztyeppék élővilágának utolsó és egyedi reliktuma lenne, amely minden bizonnyal országos ismertségre tartana számot.

Az oktatásban és a környezeti nevelésben jó lehetőségek mutatkoznak. Az örvendetesen gyarapodó tanösvényrendszert tovább lehetne fejleszteni, és a konferenciaturizmusnak is jó apropója lehet egy ilyen különleges adottság.

A bajai földikutyák megmentése olyan ügy, amelyre pártállástól függetlenül mindannyian büszkék lehetnénk. Megmutathatjuk a világnak, hogy képesek vagyunk a pillanatnyi érdekeken túllépve, hosszú távon gondolkodni. Az a kép, amelyben egy jövő iránt elkötelezett, sikeres és felelős város bontakozik ki, minden reklámfilmnél hatékonyabb. A délvidéki földikutya ugyanúgy lehet identitást építő, közösségképző szimbólum, ahogyan a bajai halászlé vagy a Sugovica. A földikutya lehetne a mi pandamackónk, a természet megőrzésébe vetett hitünk jelképe.

Szerencsés város vagyunk. A csodálatos Gemenci-erdő és a halászlé mellé újabb örökséget kaptunk. Kiderült: kincset rejt a bajai föld!

Masa György

Emesz Margit

Sorsok és emberek

■ Biztos vagyok abban, hogy egyedülálló az, amit tettem. Nem mint tettes, hanem ártatlan kíváncsiság. Nem tagadom, igaz.

Egyik nagy szórakozásom piacon bogarászni. Egy csomó különös tárgyat sikerült összehordanom több éven át. Nagy pillanat bűvkörében lubickolsz, és hemzseg a sok tapintható szemnek ismeretlen szépség, ami kedves darabom lehet. Gyönyörűséges érzés. Akár formája vagy füle, vagy szája, netán különös alakja megfog. Ez mind a zsákmányszerzés részletes fontossága. Sokszor nem is tudom, mi mire való, de szívem tájékán társnak akarom. Örömet szerez. Lábam alatt kavicsos út. Inkább nagyobb kődarab üti talpam tájékát. Menetelésem célzatos. Hosszú asztal elé érek. Előttem sok ember. Tudni kell fejek fölött szemezgetni. Mi is volna mára az igazi. Vállak hézagában nyúlok, nyújtogatok. Aztán lassan veszik a lapot és a kínálathoz közelebb jutok. Végre! Enyém a talált kincsmező. Ki és kik lehetnek ők? Honnan jöttek, honnan hozták őket ide az ismeretlenbe? Milyen volt életük, akár sorsfordulók tanúi, mint szemtanúk hallgatásra ítélt tárgyak lehetnek… Fehér terítőn ülnek. Újabb sorsra várnak. Ki fogadja be őket? Némán hallgatnak. Lehet, hogy gazdát most ők választanának. Hát itt a pillanat. Talán egymásra találunk, vagy vevő és eladó ütközete lesz az érintés. Már több tárgy megült szememben, de egy különös alakú, különös színű fölött gondolkozom. Henger alakú teteje levehető és domború fogása jó. Pontosan illeszkednek egymás fölé, alá. Nézzünk oda! Társát is meglátom. Hasonló alakú, hasonló tetejű. Vajon mire használhatták őt? A kérdés valahogy belém szorult. Pedig máskor – mint állandó vevő – sokat kérdezek, néha túl sokat is. Döntöttem. Kértem, hogy csomagolják. Otthon a többi közé tettem, és örültem. Amikor szemben ültem vele, és szemem látókörébe került, a kérdések újból jöttek. Felbuggyant a hétköznapi kérdés, aztán elment. Több év elmúlt már, amikor egy este késői filmet néztem. Szomorú történet volt. Az események folytán hölgyek ültek nyitott sportkocsiban. Az út falta a kilométereket. A sebesség magasba szökött. A zene hangosan szólt. Ütemtartással az autóval tartott. Csontig hatolt és fájdalmas volt. Fölötte összeborultak a fák, mint egy nyitott alagút. Benne feltartóztathatatlanul robogott az autó. Rianást érzett lelkében a zöld fasor. Szemem az autó hátsó ülésére tapadt, mert ott az ülésen két urna foglalt helyet. Dermedten ültem. Hol otthonom polcára néztem, hol az autó ülésére. Mert én is őrizgettem őket. Elszállt minden erőm. A képernyőn fekete fátyol lebegett. Ablakot nyitottam friss levegőt venni. Remegő lábbal visszafordultam. Tisztelettel néztem az ismeretlenekre. Számos kérdés tódult elém. Osztottam, szoroztam. Nekem most másra van szükségem. Zuhogó eső árnyékában, éjszaka leple alatt megváltam tőlük. Az utcán tuják ücsörögtek. Alázattal a fa dús ágai alá bújtattam őket. Újabb útjukra indultak. Másnap sehol nem voltak már. Idő múlva eltűntek a külföldről összeszedett, utcára kirakott himi-humi tárgyak piacosai is. Hogy sajnálom-e? Vegyes érzésekkel néha arra visz a lábam, és szemem sarkából odalesek. Furcsa érzés kap el, amikor utamon kődarabot lépek.

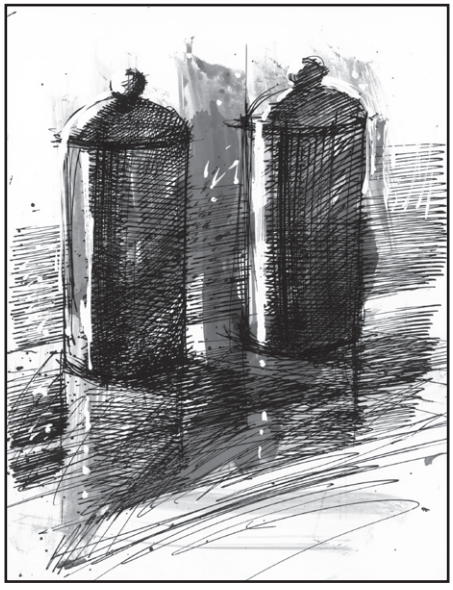

Sipos Loránd grafikája

Védendő védtelenek: a koronás keresztespók

■ A görög mitológia szerint Arakhné lüdiai szövőnő versenyre hívta Pallasz Athéné istennőt, aki a vetélkedésben végül alulmaradt. Zeusz lánya sértett hiúságában vetélytársának szövetét összetépte, szövőszékét szétzúzta. Ezek után a szövőnő szégyenében fel akarta akasztani magát, ám Athéné pókká változtatta, hogy örökké egy szálon függjön és szőjön. Az ebbéli képességet Arakhné utódai ma is őrzik, hiszen elég csupán ránézni a pókhálóra, máris kitűnik a fonó-szövő mesterségbeli jártasság, tehetség és ügyesség. Nem meglepő, hogy ezek után a szövőnő neve nem csak a hagyományban őrződött meg, hanem a rendszertani besorolásnál is, hiszen a pókszabásúak osztályának latin elnevezése Arachnida lett.

A keresztespók általában hálója közepén vagy annak közelében elrejtőzve várja zsákmányát

Az emberiség története során kialakult megszokások-tapasztalások nyomán ambivalens érzelmekkel viszonyulunk a pókokhoz, ennek gyökerei számos okra vezethetők vissza. Vannak, akik házi kedvencként tartanak példányt egzotikus vagy érdekes fajból (talán ők vannak kevesebben), mások a pók láttán megijednek, és a „nemszeretem állat" kategóriába sorolják. Utóbbi valószínűleg azzal függ össze, hogy a pókok a közelünkben élnek, egyesek szívesen megtelepednek otthonunkban, és ott felfedező-zsákmányszerző utakra indulnak, továbbá alkalomadtán csípnek is. És akkor még nem szóltunk a pókhálóról: az erdei kirándulások során, az ösvényeken haladva – különösen ősszel – gyakran sétálunk bele finom, szinte láthatatlan fonatukba, amelyeket aztán kínlódás leszedni arcunkról, ruházatunkról (megelőzéséhez gemenci túráim során, különösen ősszel mindig tartok egy faágat magam elé). Egyes pókok olyannyira falánkak, hogy kíméletet nem ismerve még fajtársaikat is felfalják – a kannibalizmus sem kedvez megítélésüknek. Másoknál – az ilyen eseteket kikerülő evolúciós mechanizmusként – alakult ki, hogy a hím megvárja a nőstény zsákmányszerzését, vagy prédaállattal kedveskedik neki (a pókok tápláléka apró rovarokból áll), és csak ezután közelít párosodási céllal. A negatív viszonyuláshoz egy-egy adalékkal hozzájáruló említett jellemzők mellett azonban élnek olyan fajok is, amelyeket elfogadunk környezetünkben. Közéjük tartozik a sorozatunk mostani részében röviden bemutatandó *koronás keresztespók* (Araneus diadematus), amely szorgalmasan tizedeli a bennünket gyötrő szúnyog- és légyállományt. A cserjék ágai közé kifeszített hálójának rezgésekor azonnal tudja, hogy zsákmányállat került csapdájának fogságába. Odasietve csáprágójával belemar, és méregmirigye váladékát az áldozat testébe juttatva elkábítja vagy megöli a prédáját. Ezután finom fonatával körbetekeri, emésztőnedveivel feloldja a zsákmány emészthető részeit, majd felszívja a folyékonnyá vált táplálékot, végül az emészthetetlen vázat eldobja, és kijavítja a hálót.

Az ízeltlábúak törzsének igencsak népes csoportját alkotó pókok testének felépítése meglepően egységes: az előtest vékony nyéllel kapcsolódik az utótesthez (potrohhoz). Előbbi a fejből és az első két törzsi szelvényből kialakulva ad helyet a 6 vagy 8 szemnek, a szájszerveknek és a négy pár járólábnak, utóbbi a további szelvényekből kialakulva az ivarszerveknek, szövőmirigyeknek és légzőnyílásoknak. Nincs ez másképpen a mintegy 1,8 centiméter testhosszúságú koronás keresztespóknál sem, amelynek alapszínezete kissé változó, azonban a hátán látható mintázat alapján viszonylag jól azonosítható. A faj kifejlett példányait hálóikkal leginkább nyár derekától október végéig pillanthatjuk meg. A pók a hálókészítés kezdetekor először egy erősebb szálat bocsát ki, amelynek szabad vége a levegő mozgása nyomán a vízszintesen szemben lévő tereptárgyon (például ágon) tapad meg. Majd a szál közepétől lefelé enged egy újabbat, és ezen leereszkedve rögzíti annak végét. A kialakult Y forma a háló alapja, ezt további sugárirányú és spirálisan elhelyezett fonalakkal erősítve, besűrítve készíti el fogószerszámát. Fontos még a pók búvóhelyéhez vezető jelzőfonál, amellyel a háló minden „rezdülését" érzékeli.

A párzást követően a nőstény keresztespók sárga tokban több petecsomagot készít (a szülők télre elpusztulnak), amelyekből az utódok az áttelelést követően csak a következő év tavaszán kelnek ki, a kifejlett példányok testméretét és az ivarérettséget augusztusra érik el. A frissen kikelt pókok hálói szüleik munkájának kicsinyített másai. A tárgyalt faj egész Európában elterjedt, helyenként nagyon gyakorinak mondható. Élőhelyét elsősorban a fákkal és bokrokkal tarkított kertek, parkok és erdők alkotják.

Háló apró rovarokkal

A ragadozó életmódú pókok életük során sok legyet és szúnyogot kapnak el csapdájukkal. Zsákmányszerzésükkel gyérítik az említett rovarok állományait, akadályozzák túlszaporodásukat, ennek megfelelően hasznos szomszédaink. Fontos szabályozó szerepet töltenek be a természetes életközösségekben, amelyeknek a pókokkal együtt történő megőrzése fokozott felelősségünk.

Nebojszki László

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, Kothencz Kelemen, Kovács Zita, dr. Laki Ferenc, Sarlós István, Sipos Loránd, Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számlaszám: 11732033 20030119

Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!